Франсуаза Саган

Здрастуй, печаль!

(переклав Ярема Кравець)

Бувай, печаль.

Заходь, печаль.

Ти вписана у риси стелі,

Ти вписана в очі, які я кохаю;

Ти ще не справжнє горе,

Бо найбідніші губи зраджують тебе,

Коли всміхаються.

Заходь, печаль.

Любов жагучих тіл,

Могуть любові,

Чия жага гряде пождано,

Немов потвора безтілесна.

Зневірене чоло.

Печаль, лице прекрасне.

Поль Елюар "Саме життя".

(Переклад Михайла Москаленка.)

Частина перша

Розділ І

Це дивне почуття, що затопило мене солодкою млостю, я не зважуюсь назвати гарним і суворим словом — печаль. Це почуття таке повнокровне і таке егоїстичне, що мені соромно за нього, а печаль завжди видавалася мені шляхетною. Я ніколи її не знала — почувала звичайно нудьгу, жаль, зрідка докори сумління. А тепер щось огорнуло мене ніжно-тремтливе, наче шовк, відмежовуючи од інших людей.

Того літа я мала сімнадцять років і почувалася безмежно щасливою. "Рештою світу" для мене був мій батько та його коханка Ельза. Мушу одразу ж дати потрібні пояснення, щоб ця ситуація не видалася декому дивною. Мій батько мав сорок років, минуло вже п'ятнадцять років, як він повдовів. Це був молодий іще чоловік, сповнений життєвої енергії, привабливості, і коли два роки перед тим я вернулась додому з пансіону, то відразу зрозуміла, що він має коханку. Трохи довше мусила звикати до думки, що коханки в нього міняються двічі на рік! Та незабаром його чарівність, нове для мене безтурботне життя, мій погідний настрій примирили мене з цією думкою. Батько був людиною легковажною, одначе справною на службі, скоро запалювався і так само скоро втомлювався, подобався жінкам. Я швидко його полюбила всією душею, бо він був добрий, шляхетний, життєрадісний, а крім того, дуже мене любив. Не уявляю собі кращого і веселішого друга. На початку того літа він був навіть такий ласкавий, що спитав мене, чи не завадить мені під час канікул присутність Ельзи, його теперішньої коханки. Я могла тільки схвалиш його задум, бо знала, що йому потрібні жінки, а крім

того, Ельза зовсім би нам не заважала. Висока рудоволоса дівчина, трохи вульгарна, але вже трохи обтесана, Ельза працювала статисткою в кіностудіях або в барах на Єлісейських Полях. Була мила, доволі проста і без особливих претензій. А взагалі ми з батьком несказанно тішилися, що їдемо на відпочинок, і навіть гадки не мали щось обговорювати. Батько винайняв на узбережжі Середземного моря велику чудову білу віллу, розміщену осторонь гамірних шляхів; ми вже заздалегідь мріяли про неї, як тільки настали спекотні червневі дні. Вілла стояла на розі, високо над морем, була захована від дороги сосновим гайком; стрімка стежка вела від неї до маленької золотавої затоки, оточеної рудуватим скеллям. Там плюскотіло море.

Перші дні були чудові. Цілі години ми лежали на пляжі, знеможені спекою, поволі вкриваючись здоровою засмагою; лише в Ельзи шкіра червоніла й злазила, завдаючи їй жахливого болю. Батько робив ногами якісь складні вправи, щоб зігнати маленьке черевце, яке вадило його донжуанським намірам. Вже з самого ранку я не вилазила із свіжої прозорої води, поринала з головою, плавала метушливо, втомливо, щоб змити з себе весь бруд і порохняву Парижа. Я простягалася на березі, брала жменю піску і поволі просіювала його між пальцями ніжно-жовтавим дощиком, думала, що так само збігає час, що це звичайнісінька думка і що такі думки приємні. Було літо.

На шостий день я вперше побачила Сіріла. Вій плив під вітрилом понад берегом, і якраз перед нашою затокою його човен перекинувся. Я допомогла йому повиловлювати всі його пожитки, ми реготали, і я дізналася, що його звати Сіріл, він студент юридичного факультету і проводить канікули з матір'ю на сусідній віллі. Він мав відкрите смагляве обличчя південця, яке приваблювало своїм спокоєм та розсудливістю. Взагалі-то я уникала грубих, егоїстичних студентів університету, заклопотаних лише собою, а надто своїми молодими літами; вони шукали в них лише якоїсь драматичної історії чи причини для власної нудьги. Молодь-мені не подобалась. Мене більше вабили друзі мого батька, сорокарічні чоловіки, які лагідно та цікаво розмовляли зі мною, виказуючи до мене ніжність і батька, і коханця.

Однак Сіріл мені сподобався. Він був високий, інколи гарний; його врода викликала довіру. Не поділяючи зі своїм батьком огиди до фізичної бридоти, огиди, яка часто примушувала нас відвідувати людей не вельми розумних, все-таки я відчувала при людях, позбавлених будь-якої фізичної привабливості, якусь бентегу, відчуженість: те, що вони змирилися зі своєю непринадністю, видавалося мені якоюсь неподобною хворістю. Адже чого ще ми прагнемо, як не подобатися? Я й досі ще не знаю як слід, чи прагнення перемоги таїть у собі надмір життєвої енергії, заповзятливість чи, може, приховану невисловлену потребу впевнитися в собі, утвердитись.

Коли ми прощалися, Сіріл пообіцяв, що навчить мене кермувати яхтою. Я вернулася на вечерю заполонена своїми власними думками і не брала, чи, точніше, майже не брала участі в розмові; ледь помітила, що батько чомусь знервований. Попоївши, ми полягали в шезлонги на терасі, як робили щовечора. Небо було всіяне зірками. Я дивилася на них, потайки сподіваючись, що вони зараз почнуть падати, прорізуючи небо своїми яскравими спалахами. Але був тільки початок липня, і зірки яскраво виблискували на небі. Серед жорстви тераси сюрчали цикади. Тисячі і тисячі цикад, сп'янілих від сквару та місячного сяйва, цілі ночі докучали тут навісним своїм сюрчанням. Мені якось пояснювали, що вони труть крило об крило, однак я схильна вважати, що це горловий спів — такий самий інстинктивний, як весняні котячі концерти. Нам було добре: лише дрібненькі зернятка піску, що позалазили мені під блузку, відганяли від мене дрімоту. Якраз у цю хвилину мій батько закашляв і випростався у шезлонгу.

— У нас буде гостя, — сказав він.

Я з відчаєм заплющила очі. Де ж пак! Нам тут було надто спокійно, так не могло довше тривати!

— Швидше, швидше кажіть, хто це! — вигукнула Ельза, завжди спрагла за світськими розвагами.

— Анна Ларсен, — відповів батько і глянув на мене.

Я з подивом дивилася на нього, не годна щось мовити.

— Я запропонував їй приїхати, коли вона втомиться своїми моделями, і вона… вона погодилась.

Мені б таке й на думку ніколи не спало. Анна Ларсен була давньою подругою моєї нещасної матері і майже не підтримувала знайомства з моїм батьком. Проте, коли я два роки тому вернулася з пансіону, батько відвіз мене до неї: його бентежила моя присутність. За тиждень вона зі смаком мене одягла і навчила, як поводитися в товаристві. А я пройнялася до неї палким захопленням, яке вона вправно повернула на одного юнака зі свого оточення. Отже, я завдячую їй свої перші елегантні вбрання, перші любовні почуття. В свої сорок два роки це була дуже знадлива, витончена жінка, з гарним гордовитим обличчям, що мало вираз якоїсь утоми, навіть байдужості. Ця байдужість — єдина річ, якою їй можна б докоряти. Анна була привітна, але стримана. Все в ній свідчило про стійку волю, душевний спокій і бентежило вас. Хоч вона була розлучена, вільна, однак за нею не знали коханців. А втім, ми мали різних знайомих: вона зналася з витонченими, інтелігентними, вихованими людьми, а наші знайомі були галасливі, невгамовні; батько хотів лише одного — щоб вони були гарні або веселі. Гадаю, що Анна трохи зневажала нас із батьком через наше захоплення розвагами, нікчемними забавами, як узагалі вона зневажала всяку надмірність. Поєднували нас тільки ділові обіди (її фах був моделювання, а батьків реклама), спогади про мою матір та мою старанність як учениці Анни, бо, хоч Анна мене й бентежила, все-таки я нею дуже захоплювалася. Та й взагалі, несподіваний її приїзд здавався недоречним, якщо зважити на присутність Ельзи та погляди Анни на виховання.

Ельза довго розпитувала нас, хто така Анна та яке її становище в світі, тоді пішла спати. Я залишилася на самоті з батьком, сіла на сходи біля його ніг. Він нахилився, поклав мені руки на плечі.

— Чому ти так змарніла, дитинко? Ти схожа на безхатнє котенятко. Я хотів би мати гарну донечку-білявку, трохи міцнішу, з порцеляновими очима і...

— Не в тім річ, — перебила я його. — Нащо ти запросив Анну, скажи мені? І чому вона на це погодилась?

— Мабуть, щоб побачити твого старого батька, хтозна.

— Ти не з тих чоловіків, що цікавлять Анну, — сказала я. — Вона надто розумна, надто себе поважає. А що буде з Ельзою? Ти подумав про неї? Ти уявляєш собі, про що вони говоритимуть? Бо я не уявляю.

— Я не подумав про це, — зізнався він. — Справді, це жахливо, Сесіль, моя дорогенька, може, ми вернемось у Париж?

Він тихенько сміявся, потираючи мені потилицю. Я обернулася, глянула на нього. Його темні очі блищали, довкола них променилися дрібненькі веселі зморшки, вуста ледь розтяглися в усмішці. Він був схожий на фавна. Я засміялася разом з ним; так було завжди, коли він сам собі напитував якусь мороку.

— Дорога моя пораднице! Що б я робив без тебе? — сказав він.

І голос його був такий ніжний, такий переконливий, що я зрозуміла: можливо, він нещасний. До пізньої ночі ми проговорили про кохання, про любовні страждання. Мій батько вважав, що все це вигадка. Він уперто заперечував поняття вірності, поважних стосунків, якогось обов'язку. Вій пояснював мені, що все це пусті вигадки. Якби я почула це від когось іншого, то була б шокована. Але я знала, що в його житті воно не виключало ні ніжності, ані відданості, бо він ними тим і переймався, що не вважав їх тривкими. Мене спокушали його міркування про любов: жагучу, бурхливу, скороминучу. Я не була в тому віці, коли прагнуть

вірності. Мій любовний досвід обмежувався побаченнями, поцілунками і гіркими розчаруваннями.

Розділ II

Анна мала приїхати лише через тиждень. Я користала з останніх днів справжніх канікул. Ми найняли віллу на два місяці, але я знала, що, коли прибуде Анна, ми попрощаємося з омріяним відпочинком. Усім речам Анна надавала певних обрисів, а словам — значення, яке ми з батьком залюбки нехтували. Вона накидала норми доброго тону, вихованості, це легко було помітити по несподіваних відходах, ображеному мовчанню і висловлюваннях. Це водночас і збуджувало мене, і втомлювало, і кінець кінцем було принизливим, бо я відчувала, що вона має рацію.

В день її приїзду вирішили, що батько з Ельзою поїдуть її зустрічати на станцію Фрежюс. Я навідріз відмовилася їхати з ними. В розпачі батько позривав на городі всі гладіолуси, щоб подарувати їх Анні, коли вона виходитиме з вагона. Я лише порадила йому, щоб ці квіти не вручала Ельза. О третій годині, коли вони від'їхали, я спустилася на пляж. Стояла гнітюча спека. Я простяглася на піску, задрімала; мене розбудив голос Сіріла, я розплющила очі: небо було аж біле від спекоти. Я не відповіла Сірілові, мені не хотілося розмовляти ні з ним, ні з будь-ким. Спекотне літо всією своєю сплою притиснуло мене до піску; руки мені обважніли, а в роті пересохло.

— Ви що, неживі? — спитав він. — Здалеку ви схожі на уламок корабля…

Я всміхнулася. Він сів біля мене, рукою ненароком торкнувся мого плеча, моє серце враз закалатало гучно і ритмічно. За останній тиждень мої блискучі маневри на яхті не раз скидали нас обох у воду, ми хапались одне за одного, проте я не відчувала ніякого хвилювання. Та сьогодні вистачило цієї спеки, цієї напівдрімоти, цього незграбного руху,

щоб у мені щось солодко прорвалося. Я повернула до Сіріла голову. Він дивився на мене. Я вже трохи знала його: він був урівноважений і цнотливіший, ніж звичайно буває в його віці. Його, приміром, дивувало наше життя — незвична сім'я з трьох осіб. Він був надто добросердий, а може, надто скромний, щоб мені про це сказати, однак я це відчувала по злих кривих поглядах, які він кидав на мого батька. Він хотів би, щоб мене це тривожило. Однак я лишалася спокійна. В цю мить лише погляд Сіріла та гучні удари мого серця хвилювали мене. Він нахилився до мене. Я знову пригадала останні дні цього тижня, свою довіру до нього, спокій, який відчувала біля цього, і мені шкода стало, що до мене наближалися ці великі, трохи важкуваті уста.

— Сіріле, — сказала я, — ми були такі щасливі…

Він ніжно поцілував мене. Я подивилася на небо, а потім уже бачила тільки червонувате світло, що спалахувало під моїми опущеними повіками. Спекота, запаморочення, смак перших поцілунків, зітхання — все це змішалося в довгі хвилини. Ми сахнулися одне від одного, наче змовники, почувши гудок автомашини. Нічого не сказавши Сірілові, я піднялася додому. Мене здивувало таке раннє повернення: поїзд Анни ще не повинен був прибути. Однак Анна вже з'явилася на терасі, вона виходила із своєї машини.

— О, та це ж будинок Сонної Красуні! — мовила вона. — Як ви засмагли, Сесіль! Рада вас бачити.

— Я теж, — відповіла я. — Але ж ви їдете з Парижа?

— Я вирішила їхати машиною і тепер зовсім знесилена.

Я провела Анну до її кімнати. Потім відчинила вікно, сподіваючись побачити човен Сіріла, але він уже відплив. Анна сіла на ліжко. Я помітила в неї під очима легенькі тіні.

— Чудова вілла, — сказала вона, зітхнувши. — А де ж господар?

— Він поїхав з Ельзою на станцію зустрічати вас.

Я поклала її валізку на стілець і, повернувшись до Анни, стала вражена. Обличчя Анни несподівано змінилося, губи тремтіли.

— З Ельзою Макенбур? Він привіз сюди Ельзу Макенбур?

Я не знала, що маю відповісти. Розгублено дивилася на неї. Обличчя, яке я бачила завжди таким спокійним, таким урівноваженим, враз постало переді мною дивно розгубленим, викликаючи безмірний подив… Вона дивилася на мене крізь образи, породжені моїми словами. Нарешті побачила мене й відвернулася.

— Я мала вас попередити, — сказала вона, — однак я так поспішала, така була втомлена…

— А тепер… — несамохіть продовжила я.

— Що "тепер"? — спитала Анна.

Її погляд був запитливо-зневажливий. Нічого ж, мовляв, не трапилося.

— Тепер ви приїхали, — збентежено продовжила я, потираючи руки. — Розумієте, я дуже рада, що ви тут. Я чекатиму вас унизу. Якщо хочете щось випити, в нас є чудовий бар.

Я вийшла, щось бурмочучи під ніс, і спустилася сходами; в голові у мене вирували думки. Чому в неї було таке обличчя, такий схвильований голос, така несподівана слабкість? Я сіла в шезлонг, заплющила очі. Пробувала пригадати собі різні вирази строгого, вольового обличчя

Анни: іронічний, схвильований, владний. Мене здивувало і водночас рознервувало те, що це обличчя виявилося вразливим. А може, вона кохає мого батька? Чи можливо, щоб вона його кохала? Адже він не в її стилі. Він слабкий, легковажний, навіть інколи безвільний. А може, це тільки через стомливу мандрівку, ображену чесноту? Цілу годину я гадала отак.

О п'ятій годині вернувся батько з Ельзою. Я дивилася, як він виходить з машини, і намагалася збагнути, чи може Анна любити його. Він швидко йшов до мене, ледь задерши голову. Всміхався. Я подумала — будь-яка жінка могла б його покохати.

— Анна не приїхала, — гукнув він. — Сподіваюсь, вона не випала з поїзда?

— Вона в своїй кімнаті, — відповіла я. — Приїхала машиною.

— Невже? О, чудово! Тобі лишається тільки вручити їй цей букет.

— Ви купили для мене квіти? — пролунав голос Анни. — Які ви ласкаві!

Вона спускалася сходами йому назустріч, спокійна, усміхнена, в сукні, яка, здавалось, навіть не подорожувала так довго у валізі. Я подумала сумно, що вона зійшла лише тоді, як почула машину, а могла б це зробити трохи раніше, щоб побалакати зі мною; хоча б про мій екзамен, який я, до речі, провалила! Ця остання думка мене заспокоїла.

Батько поспішив їй назустріч, поцілував руку.

— Я чверть години стояв на пероні з цим букетом у руці й дурною усмішкою на обличчі. Богу дякувати, ви вже тут. Чи ви знайомі з Ельзою Макенбур?

Я відвернула погляд.

— Ми десь зустрічалися, — дуже ввічливо відповіла Анна. — В мене чудова кімната. Ви дуже люб'язні, Реймоне, що запросили мене. Я вже так утомилася…

Мій батько аж пирхав від задоволення. На його думку, все було чудово. Він сипав репліками, відкорковував пляшки. А я щохвилини бачила перед собою то пристрасне обличчя Сіріла, то обличчя Анни — обоє вони були схвильовані, і я задумувалася, чи ті канікули будуть такі спокійні, як говорив батько.

Наша перша спільна вечеря пройшла дуже весело. Батько і Анна згадували своїх небагатьох спільних знайомих, серед яких траплялися доволі колоритні постаті. Мене це дуже тішило, поки Анна не заявила, що компаньйон мого батька — мікроцефал. То була людина охоча випити, однак мила, і ми з батьком улаштовували з ним незабутні обіди.

— Ломбар дивакуватий, Анно, — заперечила я, — однак він дуже товариський.

— Проте ви погодитесь, що він усе-таки нуднуватий, а крім того, його гумор…

— Може, йому і бракує дотепності, але…

— Йому бракує не дотепності, а скорше розуму…

Мене захопив лаконізм та чіткість виразу її думки.

Трапляються фрази, оповиті для мене якимось витонченим духом інтелектуальності, вони підкоряють мене, хоча я не зовсім добре розумію їх суть. А коли я почула цю репліку Анни, мені захотілося мати

під рукою записник та олівець. Я сказала про це Анні. Батько вибухнув сміхом:

— Принаймні ти не злостива.

Я не мала чого таїти на неї злість, бо Анна була зичлива. Я відчувала, що вона надто байдужа, в її судженнях не було категоричності, їдкої прискіпливості, властивої злобі. Однак від цього вони були не менш ваговитими.

В цей перший вечір Анна, здавалось, не помітила навмисної чи ненавмисної бравади Ельзи, яка пішла просто до спальні мого батька. Анна привезла мені светр зі своєї колекції, не дозволивши навіть подякувати за нього. Їй докучали вислови подяки, а що я не дуже вміла дякувати, то охоче погодилась із нею.

— По-моєму, ця Ельза дуже симпатична, — мовила Анна, перше ніж я вийшла від неї.

Не посміхаючись, дивилася мені просто в вічі, шукала підтвердження тієї підозри, яку хотіла б одразу стерти. Хотіла, щоб я забула, як вона спочатку сприйняла новину.

— Так, так, вона дуже мила: молода… приваблива… — промимрила я.

Вона засміялась, а я пішла знервована спати. Заснула з думками про те, що Сіріл, певно, танцює в Каннах з дівчатами.

Я свідома того, що пропускаю, що змушена пропускати найголовніше — присутність моря, його невпинний гомін, сонце. Так само не можу згадати і про чотири липи на подвір'ї провінційного пансіону, їхній запах і усміх мого батька на пероні вокзалу. За три роки перед тим, коли я верталася з пансіону — збентежений усміх, бо я

носила тоді коси і була зодягнена в огидну, майже чорну сукню. А потім у машині несподіваний вибух його звитяжної радості, бо в мене були його очі, його вуста, він зрозумів, що я стану для нього найдорогоціннішою, найкращою іграшкою. Я нічого не знала; він повинен був відкрити для мене Париж, розкішне, легке життя. Гадаю, що більшість моїх тогочасних розваг я завдячую грошам — приємність швидко мчати машиною, мати нову сукню, купувати платівки, книги, квіти. Я й досі не соромлюся тих легковажних утіх, та й називаю їх легковажними лише тому, що інші при мені так казали. Я більше шкодувала за своїми розчаруваннями, напливами містицизму. Жадоба втіх, щастя є єдиною стійкою рисою мого характеру. А може, я мало читала? В пансіоні читають тільки повчальні книжки. А в Парижі я не мала часу читати: після лекцій друзі тягли мене до кіно — я не знала імен акторів, це їх дивувало — або ж на тераси кав'ярень, залиті сонцем. Я відчувала насолоду від того, що змішуюся з натовпом, смакую вино, що перебуваю з кимсь, хто дивиться мені просто в вічі, бере за руку, а потім відводить далеко від цієї юрби. Ми блукали вулицями, так доходили до мого дому. Там він тяг мене в підворіття і цілував. Я пізнавала солодощі поцілунків. Не пов'язую ці спогади з якимись іменами: Жан, Юбер, Жак… — вони однакові для всіх дівчат. А вечорами я ставала дорослою, ми виїжджали з батьком на прийоми, де я не знала, що маю робити, де було розмаїте товариство, а я розважалася і розважала інших своєю молодістю. Коли верталися, батько завозив мене додому і найчастіше їхав далі, проводячи якусь свою подругу. Я не чула, коли він повертався.

Я не хочу створити такої думки, немовби він хвалився своїми пригодами. Він обмежувався тим, що нічого від мене не приховував чи, певніше, не намагався говорити щось фальшиве, щось належне в таких випадках, аби пояснити, чому так часто снідає разом з нами якась молода жінка, чому вона розмістилася (на щастя, ненадовго) в нашому домі! В усякому разі, я не могла б довго не помічати природи його взаємин з тими "гостями", а він, певно, дорожив моєю довірою, уникаючи таким чином обтяжливого обов'язку вигадувати якісь пояснення. То був чудовий розрахунок. Єдина його помилка полягала в

тому, що я на певний час пройнялася тверезим цинізмом у справах кохання, хоч той цинізм при моєму віці та життєвому досвіді виглядав скоріш кумедним, ніж страшним. Я залюбки повторювала лаконічні формули, як, скажімо, фразу Оскара Уайльда: "Гріх — це єдиний барвистий штрих, який ще зберігся в сучасному світі". Я повірила в це з абсолютною певністю, повірила, мабуть, твердіше, ніж коли б застосувала це правило в житті. Я вважала, що моє життя має рівнятись по цих словах, надихатися ними, повнитися і народжуватися з них, наче якийсь порочний відбиток. Я забувала про нестримну плинність життя, його непостійність, щоденні благородні почуття. В уяві я малювала собі життя повним підлоти та паскудств.

Розділ III

На другий день зранку мене розбудив теплий скісний промінь сонця, який залив моє ліжко і поклав край дивним і трохи плутаним снам. Ще в напівсні я намагалася зігнати з мого обличчя цю невідчепну теплінь рукою, тоді перестала. Була десята година ранку. Я зійшла в піжамі на терасу і побачила там Анну; вона переглядала газети. Я помітила, що вона дуже делікатно підмалювалася. Очевидно, вона ніколи не дозволяла собі повного відпочинку. Вона не звернула на мене уваги, а я тихо сіла на східці з чашкою кави і помаранчею в руці, насолоджуючись цими вранішніми втіхами. Я кусала помаранчу, солодкий сік прискав мені в рот; а потім — ковток гарячої чорної кави, і знову свіжість помаранчі. Ранішнє сонце гріло моє волосся, розгладжувало відбитки простирадла на шкірі. Через п'ять хвилин — купанка. Враз я здригнулася від голосу Анни:

— Сесіль, чому ви не снідаєте?

— Я вранці тільки п'ю каву, бо…

— Вам треба набрати три кілограми, щоб гарно виглядати. У вас позападали щоки і видно ребра. Ідіть візьміть бутерброди.

Я вмовляла її не силувати мене їсти бутерброди, а вона переконувала мене, що так потрібно, коли з'явився мій батько в своєму розкішному домашньому халаті в горошок.

— Яка приємна сцена, — мовив він, — дві дівчинки-смаглявки на осонні розмовляють про бутерброди.

— На жаль, тут лише одна дівчинка, — сміючись, відповіла Анна. — Я ваша ровесниця, мій бідолашний Реймоне.

Батько нахилився, взяв її за руку.

— Така сама злючка... — ніжно мовив він, і я побачила, як в Анни затремтіли повіки, немовби від несподіваної ласки.

Я скористалася з цього, щоб зникнути. На сходах зустріла Ельзу. Вона, явно, тільки-но встала з ліжка — повіки розпухли; на червоному спаленому обличчі бліді вуста. Я хотіла була її зупинити, сказати, що там Анна, в неї чисте виплекане обличчя і що вона засмагатиме без шкоди для свого здоров'я, поступово, до міри. Хотіла була її попередити. Однак вона могла б це хибно зрозуміти: Ельза мала двадцять дев'ять років, тобто на тринадцять років менше, ніж Анна, і їй здавалося, що вона тримає в руках головний козир.

Я взяла купальник і побігла до затоки. На мій подив, Сіріл був уже там, сидів на човні. Він рушив мені назустріч з поважним виглядом, узяв мене за руки.

— Я хотів би перепросити вас за вчорашнє, — сказав він.

— Я сама винна, — відповіла я.

Я зовсім не почувала збентеження, і його врочистий вигляд здивував мене.

— Я лихий сам на себе, — сказав він, спускаючи човен на воду.

— І даремно, — жваво відповіла я.

— Зовсім не даремно!

Я вже була в човні, а він стояв по коліна у воді, спершись руками на планшир, немовби на бар'єр у залі суду. Я зрозуміла, що він не зайде в човен, поки всього не скаже, і вдала, ніби уважно його слухаю. Я добре вивчила його обличчя й уміла все на ньому читати. Я подумала, що йому двадцять п'ять років, він, мабуть, вважає себе за спокусника, і на цю думку мене взяв сміх.

— Не смійтесь, — сказав він. — Розумієте, я вчора дуже злився на себе. Ви беззахисна проти мене — ваш батько, ця жінка, такий приклад... Якби навіть я був найпослідущим негідником, ви б так само мені довірилися.

Він навіть не був смішний. Я відчувала, що він добрий і готовий покохати мене і що я могла б його кохати... Я обняла його за шию, притулилася щокою до його щоки. В нього були широкі плечі, і я відчувала тілом його міцне тіло.

— Ви дуже добрий, Сіріле, — прошепотіла йому, — Ви будете мені за брата.

З різким гнівним вигуком він обійняв мене руками і лагідно підніс із човна. Тримав мене, ледь піднявши на руках, моя голова лежала на його плечі. В цю хвилину я кохала його. В ранковому промінні він був такий самий золотавий, такий самий ласкавий, такий самий ніжний, як я, і він охороняв мене. Коли його вуста знайшли мої, я так само, як і він, затремтіла з утіхи, і наш поцілунок не будив ні жалю, ні сорому, ми тільки шукали в ньому чогось, вряди-годи перериваючи ті пошуки шепотінням. Я вислизнула з його обіймів і попливла до човна, якого вже

відносило відпливом. Я занурила обличчя в воду, щоб омити його, щоб його освіжити… Вода була зелена. Мене охопило незмірне безхмарне щастя.

О пів на дванадцяту Сіріл поплив додому, а на стрімкій стежині з'явився мій батько з обома жінками. Він ішов посередині, підтримуючи їх, простягаючи руку то одній, то другій, так гречно, невимушено, як умів робити тільки він. Анна була в халаті — вона спокійно скинула його під нашими уважними поглядами і лягла на нього. Вона мала тонкий стан, бездоганні ноги, лише де-не-де шкіра вже морщилася. Звичайно, щоб так зберегтися, треба було все життя ревно дбати про свою вроду. Звівши догори брови, я несамохіть кинула на батька схвальний погляд. На мій превеликий подив, він не відповів мені, а заплющив очі. Бідолашна Ельза була в жахливому стані: вона мастилася олією. Гадаю, що ще тиждень, і мій батько… Анна повернула до мене голову:

— Сесіль, чому тут ви так рано встаєте? В Парижі ви спали до полудня.

— Там я мала багато роботи, — відповіла я їй. — Мені аж ноги підтиналися.

Вона не всміхнулася; вона сміялася лише тоді, коли їй цього бажалось, але ніколи цього не робила з чемності, як інші люди.

— А ваш екзамен?

— Провалила! — весело мовила я. — З тріском провалила!

— Ви повинні неодмінно скласти його в жовтні.

— Навіщо? — втрутився батько. — Я ніколи не мав диплома, а живу заможно.

— Ви з самого початку мали певний капітал, — нагадала Анна.

— Моя донька завжди знайде чоловіків, які забезпечать їй життя, — гідно відповів мій батько.

Ельза розсміялася, та відразу ж замовкла під нашими трьома поглядами.

— Треба, щоб вона попрацювала на канікулах, — мовила Анна і заплющила очі, щоб скінчити цю розмову.

Я розпачливо глянула на батька. Він усміхнувся до мене ледь збентежено. Я уявила себе над сторінками Бергсопа, чорні літери скачуть у мене перед очима, а знизу чути сміх Сіріла… Ця думка злякала мене. Я підійшла до Анни, стиха назвала її ім'я. Вона розплющила очі. Я схилила над нею стурбоване і жалісне обличчя, ще більше втягла щоки, щоб скидатись на людину, виснажену розумовою працею.

— Анно, — мовила я, — ви не будете силувати мене працювати в таку спекоту… Ці канікули могли б так багато дати мені…

А вона на мить уважно глянула на мене, потім таємничо всміхнулась і відвернула голову.

— Я мала б силувати до "цього"… навіть у таку спекоту, як ви кажете. Ви гніватиметесь на мене два дні, я вас знаю, а потім складете екзамен.

— Є речі, до яких не можна себе присилувати, — без усміху відповіла я.

Вона кинула на мене насмішкуватий погляд, і я знову простяглася на піску, охоплена неспокоєм.

Ельза щось торохтіла про тутешні розваги. Батько її не слухав, перебуваючи у вершині трикутника, утвореного тілами двох жінок, він кидав знайомі мені повільні безстрашні погляди на здійнятий до неба профіль Анни, на її плечі. Його рука ритмічним, невтомним рухом то брала, то випускала пісок. Я побігла до моря, занурилась у воду, оплакуючи канікули, які ми могли б мати, але яких більше не буде, тоді як маємо всі складники драми: спокусник, жінка легкої поведінки і розсудлива жінка. На дні я помітила чудову мушлю — наче рожево-блакитний камінчик. Я пірнула по неї і тримала її в руці аж до обіду, таку ніжну й вигладжену. Сказала собі, що це буде мій талісман, я до кінця літа з ним не розлучуся. Не знаю чому, але я її не загубила, хоч гублю все. Вона й сьогодні в моїй руці, рожева і тепла, і мені від цього хочеться плакати.

Розділ IV

У наступні дні мене особливо дивувало те, як надзвичайно гарно Анна ставилася до Ельзи. Вона ніколи не відповідала на недотепні слова Ельзи однією зі своїх коротких реплік, якими могла б її виставити в кумедному світлі. А я подумки хвалила її витримку та благородство, не розуміючи, що тут замішані також і певні хитрощі. Батькові швидко набридла б ця жорстока гра. А так він був Анні вдячний і не знав, як свою вдячність їй висловити. Однак вдячність тут була лише приводом. Він, звичайно, говорив з нею, як із жінкою шанованою, другою матір'ю своєї доньки; батько навіть часто з цього користав, підкреслюючи своїм виглядом, що віддає мене під опіку Анни, покладає на неї певну відповідальність за мою поведінку, немов наближаючи її до себе, тісніше зв'язуючи її з нами. І водночас він дивився на неї, поводився з нею так, як поводяться з жінкою, якої не знають, однак хочуть пізнати — в жазі. Такі самі погляди я перехоплювала в Сіріла, і тоді мені кортіло і втікати від нього, і зваблювати його. Щодо цього я, певно, була вразливіша за Анну; вона виказувала до батька спокійну, байдужу привітність, яка мене заспокоювала. Я навіть уже вирішила, що помилилася в той перший день; я не бачила, що така безпосередня звичайність вкрай дратує мого батька. А особливо її мовчання… таке природне, таке

чемне. Воно разюче контрастувало з безугавним щебетанням Ельзи, немов сонце з тінню. Бідолашна Ельза… Вона навіть нічого не підозрювала, залишалася такою ж говіркою, збудженою і такою ж помарнілою від сонця. Однак урешті вона, певно, щось зрозуміла, перехопивши батьків погляд; перед обідом Ельза щось прошепотіла батькові на вухо, він на хвилину насупився, здивувався, а потім кивнув їй з усмішкою. За кавою Ельза встала і, дійшовши до дверей, озирнулася на нас своїм млосним поглядом, позиченим, мабуть, з голлівудських кінофільмів, і вкладаючи в свій тон нотки десяти років французької любовної науки, спитала:

— Ви йдете, Реймоне?

Батько встав, трохи почервонів і пішов за нею, щось говорячи про благодійний вплив післяобіднього відпочинку. Анна не ворухнулася. У її руці диміла майже докурена сигарета. Я відчула, що мушу що-небудь сказати:

— Кажуть, ніби відпочинок після обіду дуже корисний. Та мені видається, що це дурниці…

Але відразу ж замовкла, зрозумівши двозначність свого зауваження.

— Облиште! — сухо відрізала Анна.

Вона навіть не помітила цієї двозначності. Зате одразу відчула жарт поганого тону. Я глянула на неї. Обличчя її було умисне спокійне, безтурботне, і це мене зворушило. Можливо, в цю хвилину вона палко заздрила Ельзі. Я хотіла заспокоїти її, і в мене зринула цинічна думка, що враз захопила мене, як усі цинічні думки. Вони дають мені якусь певність, п'янке відчуття змови з самою собою. Я не втрималась, щоб не висловити ту думку вголос:

— Проте не думаю, щоб такий відпочинок був для них обох приємний з такими опіками, як у Ельзи.

Краще б я промовчала.

— Я ненавиджу такі думки, — сказала Анна. — А у вашому віці це не тільки нерозумно, але й гидко.

Я несподівано вибухнула:

— Вибачте мені, я пожартувала. Взагалі мені здається, що вони обоє дуже задоволені.

Вона повернула до мене змучене обличчя. Я відразу попросила в неї вибачення. Вона заплющила очі і стала говорити тихим, спокійним голосом:

— Ви надто спрощено уявляєте собі кохання. Це не тільки низка окремих почуттів...

А я подумала, що всі мої любовні пригоди були саме такі. Миттєве хвилювання від якогось обличчя, руху, поцілунку... Запаморочливі, не зв'язані одна з одною хвилини — єдині спогади, які від цього залишились.

— Це зовсім інше, — говорила далі Анна. — Це постійна ніжність, любов і відчуття, що хтось тобі потрібен. Ви не можете цього зрозуміти.

Вона махнула рукою і взяла газету. Я воліла б, щоб вона розгнівалася, а не лишалася такою страшенно байдужою до моєї наївності в почуттях. Я подумала, що вона має рацію, я жила, як тварина, з ласки інших, а сама була вбога і слабка. Я сама себе ненавиділа, і мені було дуже важко, бо я до цього не звикла, не судила себе — ні хвалила, ні ганила. Я піднялася в свою кімнату й замислилась.

Лежачи на теплих простирадлах, я ще чула слова Анни: "Це щось інше... Це відчуття, що хтось тобі потрібен". Чи мені коли-небудь був хтось так потрібен?

Я не пригадую більше нічого з цих трьох тижнів. Я вже казала, що не хотіла бачити нічого певного, нічого загрозливого. Але те, що було потім, я, звичайно, пам'ятаю дуже добре, бо воно поглинуло всю мою пам'ять, усі мої душевні сили. Проте ці три тижні, ці три загалом щасливі тижні... Якого дня мій батько відверто глянув на вуста Анни? Чи тоді, як уголос, немовби жартома дорікнув їй за те, що вона байдужа? А може, тоді, як уже зовсім серйозно порівняв її проникливий розум з тупуватістю Ельзи? Мій спокій підтримувала наївна думка про те, що вони знаються вже п'ятнадцять років і якби мали покохати одне одного, то почали б давно. "Та навіть якби це сталося, — казала я собі подумки, — батько закохається в Анну на три місяці, а вона винесе з цього деякі жагучі спогади і трохи приниження". Хіба я не знала, що Анна не з тих жінок, котрих можна так звичайно покинути? Але поряд був Сіріл, і цього вистачало для моїх думок. Ми часто виходили вечорами в шиночки Сен-Тропеза, танцювали під млосні звуки кларнета, промовляючи один одному слова кохання, які я забувала вже на другий день, але які були такі солодкі в той вечір. Удень ми плавали човном уздовж берега. Інколи з нами плавав батько. Сіріл йому дуже сподобався, особливо, коли програв батькові змагання в плаванні стилем кроль. Він називав його "мій маленький Сіріл", а той казав "мосьє". Та я часто запитувала себе, хто з них обох старший.

Одного дня пополудні ми пішли на чай до матері Сіріла. То була усміхнена спокійна старенька дама, вона розповідала нам про свої вдовині та материнські прикрощі. Батько співчував їй, кидав вдячні погляди на Анну, розточував старій жінці компліменти. Мушу зауважити, що він ніколи не шкодував за даремно втраченим часом. Анна дивилася на це все з милим усміхом. А як вернулися додому, сказала, що ця стара дуже симпатична. Я взялася ганити старих жінок такого типу. Батько з Анною глянули на мене з поблажливою посмішкою, і та посмішка вивела мене з рівноваги:

— Хіба ви не бачите, яка вона само вдоволена! — вигукнула я. — Вона пишається своїм життям, бо гадає, що виконала свій обов'язок...

— Але ж це правда, — відповіла Анна. — Вона виконала, як то кажуть, свій обов'язок матері й дружини.

— А обов'язок повії? — спитала я.

— Я не люблю вульгарностей, — мовила Анна, — навіть парадоксальних.

— Але ж це не парадокс. Вона вийшла заміж як більшість жінок, чи то з пристрасті, чи тому, що так заведено. Народила дитину, а ви знаєте, як приходять у світ діти.

— Певне, трохи гірше за вас, — пожартувала Анна, — але деяке уявлення про це маю.

— Отже, вона виховала цю дитину, можливо, ощадила собі тривоги й острахи, пов'язані з подружньою зрадою. Але зрозумійте, вона жила життям тисяч жінок і цим пишається. Вона була в становищі буржуазної дами, дружини та матері й нічого не зробила, щоб звільнитися з такого становища. І пишається вона не тим, що зробила щось, а тим, що ні того, ні сього не робила.

— Це не так важливо, — втрутився батько.

— Це самообман, — вигукнула я. — Говорять: "виконала свій обов'язок" тоді, коли більш нічого не робили. От якби вона, скажімо, народилася в буржуазному середовищі і стала вуличною дівкою, це була б її заслуга.

— Все це модні фрази, — відповіла Анна, — та вони нічого не варті.

Може, це й правда. Я думала над тим, що говорила, але говорила це з чужих слів. Тим не менше, моє життя і життя мого батька доводило цю теорію і, зневажаючи її, Анна мене ображала. До нікчемної порожнечі звикають так само, як і до всього іншого. Однак Анна взагалі не вважала мене мислячою істотою. Мені видалось, що зараз же, тут, на місці, неодмінно слід направити цю помилку. Не могла я думати, що дуже скоро матиму нагоду це зробити і скористаюся з неї. А взагалі я охоче визнавала, що через місяць матиму зовсім іншу думку про це все і що мої переконання зміняться. Як же могла я претендувати на велич душі?

Розділ V

А потім, одного дня, все це скінчилося. Тоді вранці батько вирішив, що ми проведемо вечір у Канні, побавимось і потанцюємо. Пригадую, як зраділа Ельза. Вона гадала, що у звичній для себе атмосфері казино знову стане фатальною жінкою, образ якої трохи стерся під промінням пекучого сонця та в атмосфері напівсамотності, в якій ми жили. Несподівано для мене Анна погодилась на батьків задум; здавалось, вона навіть була задоволена. Отож відразу після вечері я піднялася в свою кімнату, щоб надягти вечірню сукню, до речі, єдину, яку я мала. Її вибрав мені мій батько; вона була зшита з якогось екзотичного матеріалу, навіть надто екзотичного для мене, бо мій батько, чи то на свій смак, чи то за звичкою, любив мене одягати під фатальну жінку. Я знайшла батька вже внизу, він стояв у лискучому новому смокінгу, я обняла його за шию.

— Я ще не бачила другого такого красеня.

— Крім Сіріла, — відповів він, не дуже в це вірячи. — А ти — така красуня, якої я ще не бачив.

— Після Ельзи та Анни, — відповіла я, також не дуже впевнена в своїх словах.

— А що їх тут нема і вони примушують себе чекати, то затанцюй зі своїм старим батьком-ревматиком.

Я знов відчула те блаженство, яке поймало мене перед такими виїздами. Він зовсім не був схожий на підстаркуватого батька. Танцюючи з ним, я вдихала знайомий запах одеколону, тепло його тіла та тютюну. Він танцював ритмічно, приплющивши очі, з ледь помітною щасливою усмішкою, що нестримно, як і в мене, з'являлась у кутиках уст.

— Навчи мене танцювати бе-боп, — сказав батько, забувши про свій ревматизм.

І зупинився, вітаючи звичним гречним бурмотінням появу Ельзи.

Та повільно спускалася сходами, в зеленій сукні, із збентеженою усмішкою світської дами, усмішкою, якою користалася в казино. Якнайретельніше зачесала вигоріле на сонці волосся і постаралася довести до ладу облізлу шкіру, однак та ще більше впадала в вічі. На щастя, вона цього, певно, не розуміла.

— Що ж, їдьмо!

— Нема ще Анни, — сказала я.

— Піди подивись, чи вона готова, —сказав батько. — Поки доїдемо до Канна, буде північ.

Я піднялася сходами, плутаючись у сукні, постукала до Анни. Та гукнула, щоб я увійшла. Я стала на порозі мов укопана. Анна була зодягнена в сіру сукню, гарну сукню світло-сірого, майже білого кольору, на якій зблисками морської води мінилося присмеркове світло. В цей вечір Анна, здавалось, являла очам усі принади зрілої жіночності.

— Чудово! — промовила я. — О Анно, що за сукня!

Вона всміхнулася, дивлячись на себе в дзеркало, як усміхаються до того, з ким мають незабаром розлучитися.

— Справді, цей сірий колір дуже вдалий, — відповіла вона.

— Ви самі — дуже вдала! — мовила я.

Анна взяла мене за вушко, зазирнула мені в вічі. В неї були темно-сині очі. Вони посвітлішали, всміхнулися.

— Ви мила дівчинка, хоча інколи буваєте неслухняною.

Анна пропустила мене вперед, нічого не сказавши про мою власну сукню; я зраділа з цього, хоча водночас мені стало прикро. Анна перша зійшла сходами, і я побачила, як батько ступив їй назустріч. Він зупинився біля сходів, поставивши ногу на перший східець, і підвів до неї обличчя. Ельза також дивилася, як Анна сходить униз. Дуже добре пам'ятаю цю сцену: на першому плані переді мною золотава потилиця, витончені плечі Анни; трохи нижче приголомшене обличчя батька, його простягнена рука і вже зовсім далеко постать Ельзи.

— Анно, — промовив батько, — ви надзвичайна!

А вона всміхнулась немовби ненароком і надягла пелерину.

— Побачимося на місці, — сказала Анна. — Ви поїдете зі мною, Сесіль?

Вона дозволила мені вести машину. Нічна дорога була така гарна, що я їхала спокійно, не поспішаючи. Анна мовчала. Здається, вона навіть не чула завивання сурм у радіоприймачі. Коли на повороті нас догнала

батькова машина, вона навіть не ворухнулася. А я вже відчувала, що опинилася поза грою, бачу сцену, в яку не зможу втрутитись.

В казино, завдяки зусиллям мого батька, ми швидко згубили одне одного з поля зору. Я опинилася в барі з Ельзою і її знайомим — п'яненьким латиноамериканцем. Він цікавився театром і тепер, хоча й був добре напідпитку, приваблював мене своєю палкою любов'ю до сцени. Я приємно провела з ним майже цілу годину, але Ельза нудилася. Вона знала одного чи двох театральних ідолів, але саме це ремесло її не цікавило. Несподівано вона спитала в мене, де батько, немовби я могла про це знати, і кудись пішла. Південноамериканець на хвилину тим немовби засмутився, але нова чарка віскі піднесла його настрій. Я ні про що не думала, була сповнена блаженства, бо задля ввічливості теж не відмовлялась від чарки. Все стало багато кумедніше, коли йому заманулось танцювати. Я мусила підтримувати його обома руками, завчасно витягати ноги з-під його ніг, а це вимагало неабияких зусиль. Ми так сміялися, що, коли Ельза з виглядом Кассандри ляснула мене по плечі, я ледь не послала її під три чорти.

— Я не можу знайти його, — сказала вона.

На її обличчі відбивалося страждання, пудра з нього обсипалася, воно біліло плямами, змарніло. Вигляд мала жалюгідний. Враз я дуже розгнівалася на батька. Усе-таки він страшенно невихований.

— О, я знаю, де вони, — мовила я з такою усмішкою, немовби йшлося про звичайнісіньку річ, якою не варто клопотатися. — Зараз повернуся!

Позбавлений моєї підтримки, південноамериканець упав в обійми Ельзи, і, здавалось, йому було там добре. А я журливо подумала, що вона пишніша від мене і що я не можу на нього гніватися. Казино було велике: я двічі обійшла його, та марно. Оглянула всі тераси і нарешті згадала про машину.

Через хвилину я знайшла її в парку. Вони сиділи в ній. Я підійшла ззаду і помітила їх у дзеркалі. Побачила їхні зближені, дуже поважні профілі, навдивовижу гарні під світлом ліхтаря. Вони дивились одне на одного, певно, про щось шепотілися, я бачила, як ворушаться їхні губи. Хотіла була піти геть, але на думку про Ельзу кинулася до дверцят машини.

Батькова долоня лежала на руці Анни; вони ледь глянули на мене.

— Гарно забавляєтесь? — чемно спитала я.

— Що сталося? — трохи дратливо мовив батько. — Що ти тут робиш?

— А ви? Ельза вже цілу годину всюди вас розшукує.

Анна повільно, немовби з жалем повернула до мене голову.

— Ми вертаємось. Скажіть їй, що я втомилась і ваш батько відвезе мене додому. А як ви досить уже набавитесь, вернетесь моєю машиною.

Я тремтіла від обурення, мені бракувало слів.

— Досить набавитесь! Та ви розумієте, що говорите? Це гидота!

— Гидота? Що? — здивовано перепитав мене батько.

— Ти привозиш на море руду дівчину, яка сонця не зпосить, а коли з неї лізе вся шкіра, ти її кидаєш. Це надто просто. А мені що сказати Ельзі?

Анна знов утомлено повернулася до нього. Він усміхався до неї, а мене не слухав. Я дійшла до межі обурення.

— Я скажу… скажу їй, що мій батько знайшов собі іншу жінку, з якою хоче переспати, а вона може зачекати до іншого разу.

Вигук мого батька і ляпас Анни пролунали майже одночасно. Я швидко відскочила від дверцят. Анна боляче вдарила мене.

— Попроси вибачення! — наказав батько.

Я стояла нерухомо біля дверцят: у голові в мене вирувало від думок. Благородні пози надто пізно спадають мені на гадку.

— Підійдіть до мене, — мовила Анна.

В її голосі не було нічого загрозливого, і я підійшла. А вона торкнулася рукою моєї щоки і мовила до мене спокійно, тихенько, наче до придуркуватої:

— Не зліться! Мені шкода Ельзи. Однак з вашою делікатністю ви все владнаєте. А завтра ми все пояснимо. Вам було боляче?

— Пусте! — ввічливо відповіла я.

Від її несподіваної ніжності і власної непогамованої різкості перед тим мені хотілося заплакати. Вони поїхали, а я відчула якусь страшну порожнечу. Єдиною моєю розрадою була думка про мою власну делікатність. Я поволі вернулася в казино, де знайшла Ельзу та південноамериканця, що повис у неї на руці.

— Анна занедужала, — невимушено мовила я. — Тато мусив відвезти її додому. Щось, може, вип'ємо?

Ельза дивилась на мене, нічого не відповідаючи. Я хотіла знайти якийсь переконливий доказ.

— Її знудило, — додала я, — вона заплямила цілу сукню. Який жах!

Мені здавалось, що це уточнення аж надто правдоподібне, але Ельза почала тихо, зажурено плакати. Я дивилася на неї розгублено.

— Сесіль, — схлипувала вона, — Сесіль, ми були такі щасливі… — Вона ще дужче розридалася. Південноамериканець також розплакався, повторюючи: "Ми були такі щасливі". В цю мить я ненавиділа Анну, та й самого батька.

Не знаю, що я зробила б, аби тільки Ельза не плакала, не спливала туш у неї з вій і не схлипував той американець.

— Ще не все втрачено, Ельзо. Вертайтеся зі мною.

— Я скоро приїду по свої речі, — схлипувала вона. — Прощавай, Сесіль, ми дуже добре розуміли одна одну.

Ми завжди розмовляли з нею лише про погоду та моди, але зараз мені здалось, немовби я справді втрачаю доброго давнього друга. Я враз відвернулася й побігла до машини.

Розділ VI

Наступного ранку я почувалася дуже втомленою — мабуть, забагато віскі випила ввечері. Я прокинулася, лежачи впоперек ліжка, в темряві, в роті сухо, все тіло вкрите огидним потом. Крізь віконниці пробивався промінь сонця, в ньому танцювали густі порошинки. Мені не хотілось ні вставати, ні залишатися в ліжку. Я подумала, як виглядатимуть Анна і мій батько, коли вранці повернеться Ельза. Намагалася думати про них, щоб легше було встати. Нарешті я вже стояла на прохолодних кахлях підлоги, засмучена, розморена сном. У дзеркалі відбивався мій сумний образ, я придивилася до нього: розширені зіниці, припухлі вуста, чуже, проте моє обличчя… Чи можу я почуватися слабкою, мізерною через ті

губи, ті перекривлені риси обличчя, через ті ненависні рамки, в які мене втиснули? А коли я і втиснена в них, чому ж я маю це усвідомлювати так болісно? Мені подобалося саму себе зневажати, ненавидіти своє злюче обличчя, втомлене, зім'яте вчорашньою гульнею. Я почала стиха повторювати слово "гульня", дивлячись собі просто в очі, і несподівано побачила, що всміхаюся. Яка ж то гульня! Кілька нещасних чарок, ляпас і ридання. Я почистила зуби і зійшла вниз.

Батько з Анною вже сиділи поруч на терасі, перед ними стояла таця зі сніданком. Я привіталася невиразним "добридень" і сіла навпроти. З сорому не наважувалася глянути на них; потім їхня мовчанка змусила мене підвести очі. Обличчя Анни було змучене — єдиний слід любовної ночі. Обоє сміялися, виглядали щасливими. Це вразило мене: щастя завжди здавалось мені вінцем успіху, справедливості.

— Добре спалося? — спитав батько.

— Так собі, — відповіла я. — Забагато віскі випила ввечері.

Я налила собі кави, покуштувала трішки, та відразу ж поставила чашку на стіл. В їхній мовчанці крилося якесь спільне очікування, від якого мені стало незручно. Я була надто втомлена, щоб далі це зносити.

— Що сталося? У вас такий загадковий вигляд.

Батько запалив цигарку, видимо, стримуючи хвилювання. Анна дивилась на мене, дивно збентежена.

— Хочу вас про щось попросити, — мовила вона.

Я приготувалась до найгіршого.

— Знову поговорити з Ельзою?

Вона відвернулася, глянула на батька:

— Ми з вашим татом хочемо взяти шлюб.

Я уважно глянула на неї, потім на батька. Якусь мить я чекала від нього знаку, підморгування, які б водночас мене обурили і заспокоїли. Він розглядав свої рука. Я подумала: "Це неможливо", але вже знала, що це правда.

— Дуже добра думка, — сказала я, щоб виграти час. Я ніяк не могла второпати: мій батько, що так уперто противився одруженню, будь-яким кайданам, за одну ніч вирішив… Це змінювало все наше життя. Ми втрачали незалежність. Я враз побачила наше життя втрьох — життя, несподівано врівноважене розумом, розсудливістю Анни, те життя, якого жадала. Освічені, вихована друзі, щасливі, спокійні вечори… Нараз я пройнялася огидою до галасливих вечірок, до південпоамерикапців, різних там Ельз. Мене заполонило відчуття зверхності й гордості.

— Це дуже, дуже добра думка, — повторила я і всміхнулася до них.

— Я знав, що ти будеш рада, моя люба кицюню, — сказав батько. Він заспокоївся, зрадів. Відмінене любовною втомою обличчя Анни видавалося мені привабливішим, і ніжнішим, ніж будь-коли.

— Підійди до мене, кицюню, — попросив батько.

Він простяг до мене обидві руки, притиснув мене до себе, до неї. Я стояла майже навколішки перед ними, вони ніжно дивилися на мене, гладили мене по голові. А я не переставала думати, що моє життя, певно, в цю саму хвилину змінюється і що я, безперечно, для них лише маленька кицька, маленька лагідна тваринка. Я відчувала, що вони десь наді мною, що вони поєднані минулим, майбутнім, зв'язками, яких я не знала і які не могли мене стримувати. Я навмисне заплющила очі, притиснулася головою до їхніх колін, сміялася разом з ними, знов

увійшла в свою роль. А хіба ж я не була щаслива? Анна була вродлива, я не знала за нею нічого негідного. Вона мене вестиме далі, звільнить від життєвих турбот і завжди, коли треба, показуватиме мені дорогу. Я розвинуся до кінця і мій батько вкупі зі мною.

Батько встав і пішов по пляшку шампанського. Мене сповнило прикре почуття. Він був щасливий, це найголовніше, але ж я так часто бачила його щасливим з жінкою…

— Я трохи боялася вас, — сказала Анна.

— Чому? — спитала я.

Слухаючи її, я мала враження, що моя незгода могла б перешкодити одруженню двох дорослих людей.

— Я хвилювалася, що ви боїтесь мене, — сказала вона і розсміялася.

Я засміялась і собі, бо справді мала перед нею острах. А вона давала мені втямки, що це знає і що мій страх даремний.

— А вам не видається кумедним одруження двох старих людей?

— Які ж ви старі, — відповіла я з належною певністю, бо якраз вертався мін батько, пританцьовуючи, з пляшкою в руці.

Він сів біля Анни, поклавши руку їй на плече. А вона потяглася до нього всім тілом, аж я опустила очі. Ось чому вона і виходила за нього: задля його сміху, задля цієї міцної і певної руки, задля його життєвої енергії і тепла. Сорок років, страх самотності, останні поклики чуттєвості і чутливості… Я ніколи не думала про Анну як про жінку, звичайно, дивилася на неї, як на якусь абстракцію. Я бачила в ній певність, елегантність, розум, одначе ніколи не помічала чуттєвості, слабості… Я розуміла, яку гордість відчував мій батько: саме Анна

Ларсен, горда, незалежна Анна Ларсен виходить за нього заміж. Чи він любив її, чи зможе довго любити? Чи могла б я розрізнити його любов до Анни і ставлення до Ельзи? Я заплющила очі, сонце стомило мене. Ми сиділи на терасі, сповнені стриманості, потайних страхів і щастя.

Ельза наступними днями не повернулася. Тиждень минув швидко. Лише сім щасливих, радісних днів. Ми складали хитромудрі плани, як умеблюємо кімнати, який буде наш розпорядок! Нам з батьком подобалося ускладнювати все це: адже ми ніколи таких планів не складали. А взагалі чи ми в них вірили? Невже батько справді вважав за можливе щодня о пів на першу обідати в тому самому місці, вечеряти вдома, а потім більше нікуди не виходити? Однак він весело відкидав своє богемне життя, проголошував порядок, спокійне, впорядковане життя буржуа. Можливо, все це було для нього, як і для мене, лише розумовими вправами?

З того тижня я зберегла спогад, який сьогодні залюбки переглядаю, щоб перевірити саму себе. Анна була м'яка, довірлива, дуже ніжна, мій батько любив її. Вранці я бачила, як вони сходять разом донизу, підтримуючи одне одного, обоє сміялися, під очима в них були темні пруги, і мені хотілося, слово честі, щоб так тривало ціле життя. Вечорами ми часто виходили на узбережжя попити аперитиву на котрійсь із терас. Всюди нас вважали за одну нормальну сім'ю, і мені, звиклій до того, що ми з батьком виходили лише вдвох і бачили чи то посмішки, чи то лукаві або співчутливі погляди, тепер було радісно від того, що я знову виступаю в ролі, відповідній до мого віку. Весілля мало відбутися в Парижі після повернення.

Бідолаха Сіріл з певним острахом дивився на наші домашні переміни. Але такий нормальний кінець його тішив. Ми разом плавали на яхті, цілувались, як мали охоту, і іноді, коли він міцно притискався до моїх вуст своїми губами, я бачила перед собою обличчя Анни, її ледь стомлене обличчя вранці, ту повільність і щасливу недбалість, якою кохання позначало всі її рухи. І я заздрила їй. Поцілунки врешті

надокучають, і, безперечно, якби Сіріл любив мене менше, я тоді ж таки стала б його коханкою.

О шостій годині, вертаючись з островів, Сіріл витягав яхту на пісок. Ми йшли додому сосновим гайком і, щоб трохи розігрітися, вигадували веселі забави, бігали наввипередки. Він завжди доганяв мене перед будинком, кидався на мене із звитяжними криками, валив на соснову глицю, скручував мені руки й цілував. Ще й дотепер я пригадую смак його засапаних невинних поцілунків і те, як стукотіло його серце біля мого серця в такт із хлюпотом хвиль на піску… Один, два, три, чотири — стукотіло серце, і тихий шум моря на піску — один, два, три… один; Сіріл знову набирав повітря, поцілунок ставав певніший, наполегливіший, я не чула більше морського гулу, лише відлунювало в вухах швидке пульсування моєї власної крові.

Одного вечора нас розлучив голос Анни. Ми лежали з Сірілом напівроздягнені у світлі, сповненому тіней і червонуватих зблисків призахідного сонця; звичайно, це могло ввести Анну в оману. Вона коротко вимовила моє ім'я.

Сіріл умить зірвався на ноги, зрозуміло, засоромлений.

Я встала повільніше, поглядаючи на Анну. вона повернулася до Сіріла і тихо, немовби його не бачила, сказала:

— Сподіваюсь, що більше вас тут не побачу.

Він нічого не відповів, нахилився до мене і, перше ніж мене покинути, поцілував мене в плече. Цей рух здивував мене і схвилював, немовби Сіріл давав якусь обітницю. Анна не зводила з мене очей, дивилася тим самим строгим, відчуженим поглядом, немовби думала зовсім про інше. Це мене розізлило: якщо думає про щось інше, не треба довгих розмов. Я ступила до неї, вдаючи тільки про око збентеження. А вона машинально зняла з моєї шиї соснову голку і лише тепер справді

мене побачила. І відразу ж її гарне обличчя знову зробилося презирливим, прибрало виразу втоми та осуду, які її так дивно красили, викликаючи в мене страх.

— Вам слід би знати, що такі розваги переважно закінчуються в клініці, — мовила Анна.

Вона говорила стоячи, не спускаючи з мене погляду, і мене це вкрай бентежило. Вона належала до тих жінок, які можуть розмовляти, тримаючись рівно, не рухаючись з місця. А мені потрібне було м'яке крісло, я мала крутити в пальцях якийсь предмет, тримати цигарку або гойдати ногою і дивитися, як вона гойдається...

— Не треба перебільшувати, — сміючись, відповіла я. — Я лише цілувалася з Сірілом, це ж не приведе мене до клініки.

— Прошу вас більше з ним не бачитися, — сказала Анна таким тоном, немовби вважала, що я брешу їй. — Не заперечуйте мені: вам сімнадцять років, тепер я трохи відповідаю за вас і не дозволю, щоб ви занапастили собі життя. До того ж ви маєте роботу, вона займе ваші пообідні години.

Повернулася до мене спиною і пішла до будинку своєю невимушеною ходою. А мене відчай немовби притиснув до землі. Вона говорить те, що думає; вона сприйматиме мої пояснення, мої заперечення з тією байдужістю, яка гірша від зневаги, немовби я не існую зовсім, немовби я — це якийсь предмет, що його треба поставити на місце, ніби я це не я, не та Сесіль, яку вона знала від народження, яка може страждати від такої кари. Єдина надія була на батька. Він поставиться до цього, як звичайно: "Що це за хлопець, кицюню? Принаймні гарний, здоровий? Остерігайся негідників, дитинко". Треба, щоб саме так він сказав, інакше канікули для мене закінчаться.

Вечеря минула, наче кошмар. Анна навіть не сказала мені: "Я нічого не розповім батькові, я не викажчиця, але ви пообіцяйте мені гарно вчитися". Такі викрути не були властиві їй. Я водночас раділа з цього і гнівалася на неї, бо, якби не так, я могла б її зневажати. Але вона уникла цієї помилки, як уникала, до речі, й інших, і лише після супу, здається, пригадала цей випадок.

— Я хотіла б, щоб ви, Реймоне, дали кілька корисних порад вашій доньці. Сьогодні ввечері я застала її в соснині з Сірілом, і здається мені, що в них не найгірші взаємини!

А мій батько, бідолаха, хотів був повернути це на жарт:

— Що ви кажете! Що ж вони там робили?

— Я цілувала його, — запально вигукнула я. — А Анна подумала...

— Я нічого не подумала, — відрубала вона. — Але мені здається, що їй добре якийсь час не бачитися з ним. Краще хай трохи попрацює над філософією.

— Бідолаха моя, — мовив батько. — Сподіваюсь, цей Сіріл усе-таки непоганий хлопець.

— Сесіль також мила гарна дівчинка, — відповіла Анна. — Ось чому я б дуже засмутилася, якби її спіткало якесь лихо. А що вона має тут цілковиту волю, постійне товариство цього хлопця і в них обох нема ніякого путящого діла, то мені здається, що лиха не уникнути. А вам?

Почувши "А вам?", я звела очі, а батько, дуже збентежений, опустив погляд додолу.

— Ви, безперечно, маєте рацію, — сказав він. — Справді, Сесіль, тобі добре було б трохи потрудитися. Ти ж не хочеш ще раз завалити філософію?

— А навіщо вона мені? — буркнула я.

Він глянув на мене і зразу ж відвернув очі. Я розгубилась. Я розуміла, що безтурботність — єдине почуття, яким надихалося наше життя, — не має аргументів, щоб захистити себе.

— Стривайте, — мовила Анна, схопивши над столом мою руку. — Ви перекинетеся з лісової дикунки в старанну школярку лише на один місяць, адже це не важко, правда?

Вони обоє з усміхом дивилися на мене. В такому разі марно було заводити суперечку. Я тихо вивільнила свою руку:

— Ні, — мовила я, — це дуже важко.

Я промовила це так тихо, що вони не почули, а може, не схотіли почути. На другий день уранці я сиділа над реченням Бергсона: мені треба було кілька хвилин, щоб його зрозуміти: "Хоч би якими різнорідними здавались на перший погляд факти і їхні причини і хоч від правила поведінки до судження про суть речей далека дорога, завжди у контакті з вихідним принципом людського роду ми черпаємо силу для любові до людини". Я повторювала цю сентенцію, спочатку тихо, щоб не ятрити душі, а потім уголос. Я уважно дивилася на слова, обхопивши голову руками. Нарешті я зрозуміла її, однак я сама лишалась такою ж холодною, такою ж безсилою, як спершу, коли її прочитала. Не могла читати далі; я вчитувалась у наступні рядки так само старанно і охоче, як ураз щось знялось у мені, немов вітер, і кинуло мене на ліжко. Я подумала про Сіріла, що чекав мене в золотавій затоці, про ніжне погойдування човна, про смак наших поцілунків і про Анну. Так подумала про неї, що відразу ж сіла на ліжку, серце моє шалено

калатало, а я говорила собі, що це нерозумно і жахливо, що я зіпсута, лінива дитина і не маю права так думати. Однак усупереч своїй власній волі я думала далі: думала, що вона шкідлива і небезпечна і що треба її усунути з нашої дороги. Я пригадувала собі сніданок, що тільки-но закінчився: сиділа, зціпивши зуби, ображена і озлоблена, відчуваючи, що зневажаю себе, виставляю в кумедному світлі… так ось чим я дорікала Анні: вона заважала мені любити себе саму. Створена природою для щастя, привітності, безтурботного життя, через неї я ввійшла в світ відчаю та гризоти і, не дуже тямуща в самоаналізі, заблудилась у ньому. А що вона мені дала? Я зважувала її силу: вона захотіла мого батька і дістала його. Поволі перетворить нас на чоловіка й пасербицю Анни Ларсен, тобто на культурних, вихованих і щасливих людей. Бо вона справді зробить нас щасливими; я добре відчувала, як швидко ми, нестійкі натури, відступимо перед приємного спокусою опинитися в певних рамках, позбутися відповідальності. Надто сильний у неї вплив. Батько вже поволі віддалявся від мене. Я не могла заспокоїтись, пригадуючи його страждання, збентежене обличчя за столом. Мені хотілося плакати, коли я згадувала, як ми колись розуміли одне одного, як ми сміялись, вертаючись удосвіта машиною додому по ясних вулицях Парижа. Все це скінчилося. Тепер і мною Анна крутитиме: буде керувати моїм життям, впливатиме на нього. А я навіть не страждатиму від того: вона діятиме розумом, гумором, ніжністю, і я не матиму сили опиратися їй; а за півроку навіть і бажання таке втрачу.

Неодмінно слід розворушитись, віднайти мого батька і наше колишнє життя. Якими привабливими враз видались мені тільки-но прожиті два безтурботних і радісних роки, ті два роки, яких я так швидко недавно зреклася… Можливість вільно думати — думати погано чи взагалі майже не думати, вибирати своє власне життя, тобто себе саму. Не можу сказати "бути самою собою", бо я лише піддатлива глина, але мати змогу відкинути запропоновані форми.

Я знаю, що зміну мого настрою можна пояснити складними причинами, що можна мене наділити особливими комплексами: кровозмісна любов до мого батька чи нездорова пристрасть до Анни.

Але я знаю справжні причини цього: це спекотна погода, Бергсон, Сіріл або принаймні розлука з Сірілом. Весь пообідній час я думала над цим, перейшовши різні етапи неприємних відчуттів, викликаних таким відкриттям: ми залежимо від ласки Анни. Я не звикла до тривалих роздумів, стала дратівливою. За столом уранці я й рота не відкрила. А батько вирішив трохи пожартувати:

— В юних я особливо люблю їхнє завзяття та балакучість...

Я різко, суворо глянула на нього. Це правда, що він любив молодь, адже з ким я розмовляла, як не з ним? Ми про все говорили: про кохання, про смерть, про музику. Але він покинув мене, сам обеззброїв. Я глянула на нього, подумала: "Ти більше не любиш мене так, як колись, ти мене зраджуєш", — і намагалася, щоб він зрозумів це без слів; я була сповнена відчаю. А він також подивився на мене, враз стривожився, можливо, розуміючи, що це вже більше не гра і що наше взаєморозуміння під загрозою. Він заціпенів. Анна оглянулась на мене з запитливим виразом обличчя:

— Ви погано виглядаєте. Мене гризе сумління, що я примушую вас надто багато працювати.

Я не відповіла їй, надто сильно гнівалась на себе за драматичну ситуацію, яку сама нагнітала і негодна була більше зупинити. Вечеря закінчилася. На терасі, в світляному трикутнику, що його кидало на підлогу вікно їдальні, я побачила, як рука Анни, довга жива рука, ворухнулася і знайшла батькову руку. Я подумала про Сіріла, захотіла, щоб він обняв мене тут, на цій терасі, сповненій співу цикад, залитій місячним сяйвом, я хотіла, щоб мене приголубили, заспокоїли, примирили з собою самою. Батько з Анною мовчали: перед ними була ніч кохання, а я лишалася з Бергсоном. Я хотіла заплакати, викликати жаль до самої себе — все марно. Тепер уже я розчулилася через Анну, немовби була певна, що здобуду над нею перемогу.

Частина друга

Розділ I

Мене дивує чіткість моїх спогадів саме з цієї хвилини. Я стала уважніше додивлятися до інших, до себе самої. Досі нестриманість, легковажний егоїзм були для мене природною розкішшю. Я завжди жила в ній. А тих декілька днів так мене схвилювали, що я мусила замислитись, переглянути своє власне життя. Я пройшла через усі муки самоаналізу, однак годі було примиритися з самою собою. "Таке почуття до Анни нерозумне, нікчемне, — казала я собі подумки, — а бажання її розлучити з батьком — жорстоке". Але навіщо я сама себе засуджувала? Я була сама собою. Чи ж не мала я права вільно відчути те, що має статися? Вперше в житті це "я" немовби розкололося на дві частини, і я з подивом виявила в собі таку двоїстість. Я знаходила різні виправдання, шепотіла їх, вважала себе чесною, та враз якесь інше "я" з'являлося передо мною, воно протистояло моїм власним аргументам, кричало, що я дурю себе, хоча все, здавалось, було тут правдивим. Але чи не оте друге "я" мене дурило? Чи ця проникливість не була найбільшою з моїх помилок? Цілі години я просиджувала у своїй кімнаті, вирішуючи, чи страх і ворожість, які я відчуваю до Анни, справедливі, чи, може, я звичайнісінька розпещена егоїстична дівчина, що хоче здобути фальшиву незалежність.

А поки що я з кожною дниною марніла, на пляжі лише спала, а за столом проти власної волі зберігала тривожну мовчанку, якою врешті почала їм надокучати. Я розглядала Анну, повсякчас чигала на неї, під час їжі промовляла сама до себе: "А може, в цьому русі, з яким вона до нього потяглася, якраз любов, така любов, якої він більше ніколи не матиме? А як можна гніватися на неї за той усміх стривожених очей?" Та раптом вона говорила: "Коли ми повернемось додому, Реймоие..." І я вся наїжачувалася на думку, що вона вторгнеться в наше життя, буде розділяти його з нами. Тоді Анна видавалася мені хитрою і холодною. Я промовляла сама до себе: "Вона холодна, а ми запальні; вона владна, а ми незалежні; вона байдужа, її не цікавлять люди, а нас вони хвилюють;

вона стримана, а ми веселі. Лише ми двоє по-справжньому живемо, а вона вторгнеться поміж нас зі своїм спокоєм, буде зігріватися нашим запалом, буде потроху відбирати в нас лагідне безтурботне тепло, вона обкраде нас, як вродлива зміюка". Я повторювала: "Вродлива зміюка... вродлива зміюка!" Вона простягала мені хліб, і враз я прокидалася й кричала сама до себе: "Але ж це божевілля, це Анна, розумна Анна, що піклувалася тобою. Холодність — це її манера, в цьому нема ніякого особливого розрахунку; байдужість її охороняє від тисячі мерзотних дрібничок, це запорука гідності".

Вродлива зміюка... Я блідла від сорому й дивилася на неї, стиха благаючи мене вибачити. Інколи вона перехоплювала ці погляди і непевність, здивування затьмарювали її обличчя, уривали її мову. Вона несвідомо шукала поглядом погляд мого батька, а він дивився на неї захоплено або жагуче й не розумів причини її занепокоєння. Врешті я помалу створила нестерпний настрій і сама себе за це зненавиділа.

Мій батько терпів од того стільки, скільки в його становищі можна було терпіти, тобто страждав мало, бо був без тями від Анни, без тями від гордості за неї та дарованого йому блаженства, а жив він лише задля цього. Проте одного гарного дня, коли я дрімала на пляжі після вранішнього купання, він сів біля мене і став на мене дивитися. Я відчула на собі його важкий погляд, хотіла була встати і грайливо-веселим тоном, до якого вже звикла, покликати його в воду, але він поклав руку мені на голову і мовив жалісно:

— Анно, погляньте на цю вертуху, вона зовсім висохла. Якщо так на неї впливає навчання, то все треба кидати.

Він гадав, що все налагодить, і, безперечно, на десять днів майже все стало на своє місце. Але тепер я надто далеко зайшла в своїй складній грі, і ті години пополудні мене зовсім не лякали. Після Бергсона я не взяла до рук жодної книжки.

Підходила Анна. Я й далі лежала ницьма на піску, дослухаючись до її кроків. Вона сіла з другого боку і прошепотіла:

— Справді, це не йде їй на користь. Однак було б краще, якби вона таки працювала, а не крутилася по кімнаті...

Я оглянулась, подивилася на них. Звідкіля вона знає, що я не вчуся? Може, вона відгадала мої думки, вона на все здатна. Ця думка вжахнула мене.

— Я не кручуся по кімнаті, — заперечила я.

— Може, тобі не вистачає того хлопця? — запитав батько.

— Ні.

Це була не зовсім правда. Та взагалі я не мала вільного часу, щоб думати про Сіріла.

— І все ж ти не дуже добре виглядаєш, — суворо мовив батько. — Анно, погляньте на неї! Вона схожа на курчатко, випатране й покладене смажитись на сонці.

— Сесіль, дитинко, — сказала Анна, — зробіть ще одне зусилля, попрацюйте трохи і більше їжте. Цей екзамен дуже важливий.

— Мені начхати на цей екзамен, — крикнула я. — Ви розумієте, мені начхати на нього!

Я розпачливо глянула їй просто в вічі, щоб вона зрозуміла: тут щось важливіше, ніж той екзамен. Мені було треба, щоб вона спитала: "Що ж сталося, скажи?", щоб засипала мене запитаннями, щоб примусила все їй розповісти. Тоді вона мене переконала б, поставила б на своєму, а

мене більше не спустошували б ці гіркі, гнітючі почуття. Анна уважно дивилася на мене, глибока синява її очей потьмяніла від напруженого очікування, докору. І я зрозуміла, що вона ніколи не стане мене розпитувати, не захистить від страждань, бо сама ця думка її не стривожила, бо вона вважає, що так не роблять. Вона не звільнить мене від жодної з тих думок, які пустошать мою душу, а якщо навіть зробить це, то лише байдуже, зневажливо. А взагалі, вони цього й варті! Анна завжди називала речі своїми іменами, ось чому ніколи, ніколи я не зможу знайти з нею спільної мови.

Я знову рвучко перевернулася, припала щокою до теплого, ніжного піску, важко зітхнула і ледь затремтіла. Спокійна, певна рука Анни лягла мені на потилицю, хвилину так тримала мене без руху, поки не вгамувався мій нервовий дрож.

— Не ускладнюйте собі життя, — сказала вона. — Ви були така задоволена, така життєрадісна, нічого не брали наповажне, а тепер задумалися, засмутились. Вам це не личить.

— Знаю, — сказала я. — Я молода, здорова, нетямуща, весела і дурненька.

— Ходімо обідати, — відповіла вона.

Батько відійшов від нас, він не любив таких суперечок. Дорогою взяв мене за руку і притримав її в своїй руці. Це була міцна, підбадьорлива рука: вона втирала мені сльози при перших моїх любовних невдачах, вона тримала мою руку, коли ми були спокійні й безмежно щасливі, вона потайки стискала мою руку, коли ми розуміли одне одного, коли ми нестямно сміялися. Ця рука, що лежала на кермі, тримала ключі, марно шукаючи замка, коли ми вечорами верталися додому, рука, не раз бачена на жіночому плечі, на пачці сигарет — тепер ця рука нічого не могла більше вдіяти для мене. Я міцно стиснула її. Батько озирнувся на мене, всміхнувся.

Розділ II

Минули два дні: я сновигала по кімнаті, я геть виморилась. Я не могла позбутись докучливої думки: Анна зруйнує наше життя. Я не пробувала побачитися з Сірілом, він мене заспокоїв би, дав би дрібку щастя, а я цього не хотіла. Я навіть з якимсь задоволенням ставила перед собою нерозв'язні питання, згадувала минулі дні, жахалася днів прийдешніх. Було дуже гаряче; моя кімната була огорнена сутінками, віконниці зачинені, однак і цього не вистачало, щоб захистити мене від важкої, нестерпної вологої задухи.

Я лежала на ліжку, закинувши голову, втупившись поглядом у стелю, я ледве ворушилася, шукаючи прохолодний клаптик простирадла. Я не спала, ставила на програвач у ногах ліжка платівки з повільною музикою, не мелодійною, зате ритмічною. Багато палила, уявляла себе декаденткою, і це мені подобалося. Однак ця гра не могла мене ошукати, я почувалася сумною і розгубленою.

Якось пополудні постукала до мене покоївка і змовницьким тоном сказала, що "там, унизу, хтось є". Я відразу ж подумала про Сіріла. Зійшла вниз, але то був не Сіріл, а Ельза. Вона палко стиснула мені руки, я глянула на неї і здивувалася її несподіваній вроді. Нарешті вона була засмагла — опалилася рівно, не дуже сильно, ретельно зачесалася, аж пашіла молодістю.

— Я прийшла взяти валізи, — сказала вона. — Хуан, правда, купив мені кілька суконь цими днями, але їх не вистачає.

На мить я задумалася, хто це такий Хуан, але не спитала. Мені приємно було знову побачити Ельзу: вона принесла з собою світ жінки-полюбовниці, настрій барів, веселих вечорів, які нагадали мені про наші щасливі дні. Я сказала їй, що щаслива її бачити, а вона лише запевняла, що ми з нею завжди вміли порозумітися, бо мали багато спільного. Я

приховала легке тремтіння і запропонувала їй піднятися в мою кімнату, щоб уникнути зустрічі з батьком і Анною.

Коли я згадала про батька, вона несамохіть ворухнула головою, і я подумала, що вона, певно, ще любить його… незважаючи на Хуана та його сукні. І ще я подумала, що три тижні тому я не помітила б цього руху голови.

В кімнаті я слухала її захопливу розповідь про п'янке світське життя, яке вона провадить на узбережжі. Відчувала, як неясно ще зринали в мені химерні думки, почасти надихані її новим виглядом. Нарешті вона замовкла — може, тому, що я нічого не говорила, — і, ступивши кілька кроків по кімнаті, не обертаючись до мене, спитала байдужим голосом: "А як Реймон, щасливий?" В мене склалося враження, ніби я здобула очко, і я відразу ж зрозуміла чому. В моїй голові закружляв рій думок, поставали різні плани, я відчула, як мене починають перемагати колишні аргументи. Вже невдовзі я знала, що маю їй сказати:

— Щасливий — це, мабуть, занадто. Але Анна не дозволяє йому й подумати інакше. Вона неабияка спритниця.

— Неабияка! — зітхнула Ельза.

— Ви навіть не здогадаєтесь, що вона надумала… хоче одружитися з ним…

Ельза повернула до мене перекривлене від страху обличчя.

— Одружитися з ним? Реймон хоче одружитися?

— Так, — відповіла я. — Реймон одружується.

Мені враз захотілось розреготатися. Руки мої тремтіли. Ельза була така розгублена, начебто я завдала їй смертельного удару. Не можна

давати їй часу на роздуми, на висновок, що в його літах слід про себе подумати, що він не може довіку жити з коханками. Я нахилилася вперед і трохи стишила голос, щоб усе це звучало переконливіше:

— Не можна до цього допустити, Ельзо. Він уже мучиться. Це ж неможливо, ви самі добре розумієте.

— Атож, — відповіла вона.

Ельза була немов зачарована, і мене душив сміх, а разом з ним посилювалося тремтіння.

— Я чекала вас, — провадила я. — Лише ви вдатні змагатися з Анною. Лише ви маєте досить сили,

А вона явно хотіла тільки вірити мені.

— Але якщо він одружується з нею, значить її кохає, — заперечила вона.

— Облиште, — спокійно мовила я. — Він любить вас, Ельзо! І навіть не думайте мене переконувати, що ви цього не знаєте.

Я побачила, як затремтіли її повіки, вона відвернулася, щоб приховати задоволення, надію, розбуджену моїми словами. А я діяла в якомусь запамороченні, добре відчуваючи, що треба говорити їй.

— Розумієте, — кажу їй, — вона спокусила його принадами домашнього затишку, спокійного життя і піймала його.

Ці слова мене гнітили… Адже взагалі вони висловлювали те, що я відчувала, хай примітивно, елементарно грубо, однак вони відповідали моїм думкам.

— Якщо це одруження відбудеться, Ельзо, ми всі пропали. Треба захистити батька, адже він як велика дитина… як велика дитина…

Я завзято повторювала "велика дитина". Це надто скидалось на мелодраму, однак гарні зелені очі Ельзи вже повнилися жалем. І я закінчила з пафосом:

— Допоможіть мені, Ельзо! В ім'я мого батька, вашої з ним любові, допоможіть нам заради себе самої.

Подумки я додала: "… і заради маленьких китайчат".

— Та що ж я можу зробити? — запитала Ельза. — Здається, це марна річ.

— Якщо ви не бачите ради, відмовтесь від нього, — мовила я голосом, який звичайно називають розбитим.

— Але ж і шльондра! — прошепотіла Ельза.

— Таки-так, — сказала я і тепер уже сама відвернулася.

Ельза розквітала на очах. Її зневажено, але тепер вона покаже тій інтриганці, чого вона, Ельза Макенбур, варта. Мій батько її любив, це вона завжди знала. Та й вона сама не могла забути біля Хуана звабного Реймона. Безперечно, вона не говорила йому про домашнє вогнище, але принаймні не надокучала йому, не намагалася навіть…

— Ельзо, — сказала я, бо не хотіла більше її бачити, — підіть до Сіріла і від мого імені попросіть у нього притулку для себе. З матір'ю він усе владнає. Скажіть йому, що завтра вранці я прийду до нього. Ми втрьох поговоримо про все.

І на порозі, вже для власної потіхи, додала:

— Ви бороните своє щастя, Ельзо.

Вона повагом кивнула головою, немовби й не було в неї з півтора десятка можливих варіантів щастя — бо стільки чоловіків раді були її утримувати. А я дивилась, як вона відходить своїм танечним кроком, залита сонячним промінням. За тиждень, я була цього певна, батько знову її забажає.

Було пів на четверту: зараз батько, певно, спить в обіймах Анни. А вона, втомлена, виснажена, обпалена жаром пристрасті, щастя, також, мабуть, спить міцним сном… Я почала швидко-швидко будувати плани, ні на мить не зупиняючись на своїх власних переживаннях. Я без упину ходила туди-сюди по кімнаті, підступала до вікна, кидала погляд на спокійнісіньке море, що розтягнулося вздовж піщаного берега, верталася до дверей і знову йшла до вікна. Я вираховувала, зважувала "за" і "проти", відкидала всі перепони і заперечення; я ніколи не уявляла собі, який меткий людський розум, на які несподівані ходи він здатний. Я відчувала небезпеку власного сприту, і до неясної ще відрази до себе самої, що охопила мене з перших же слів, мовлених до Ельзи, додалось відчуття гордості, змови з собою, самотності.

Чи варто говорити, що все це зникне під час купанки. Я тремтіла від сорому перед Анною, не знала, що робити, аби все це направити. Несла її торбу, кидалася подавати Анні купальний халат, коли та виходила з води, безнастанно оточувала її своєю увагою, засипала приємними словами; ця несподівана зміна після моєї мовчанки останніх днів дивувала її, навіть була їй приємною. А батько був у захваті. Анна дякувала мені усмішкою, весело відповідала мені, а я пригадувала собі слова: "Але ж і шльондра!—Таки-так!" Як я могла так сказати, погодитись на Ельзині дурні вигадки? Завтра ж пораджу їй забиратися звідсіля, скажу їй, що помилилася. І життя наше плинутиме так, як воно плинуло досі, і врешті-решт я складу свій екзамен. Адже дуже корисно, певно, одержати ступінь бакалавра.

— Хіба ж не так?

Я говорила до Анни:

— Правда, що корисно одержати ступінь бакалавра?

Вона глянула на мене і розреготалася. А я разом з нею, щаслива за її радість.

— Ви неможлива, — сказала Анна.

Справді, я неможлива, а якби ще вона дізналася про мої плани! Я вмирала від бажання розповісти їй усе це, щоб вона бачила, яка я неможлива. "Уявіть собі, що я втягнула в цю комедію Ельзу; вона вдаватиме, що закохалася в Сіріла, житиме в нього, ми могли б бачити, як вони разом плавають на яхті, зустрічали б їх у лісі, на березі моря. Ельза знову стала вродливицею. О, звісно, вона не така гарна, як ви, та все-таки вона має оту звабу, що привертає увагу чоловіків. Мій батько не міг би цього довго терпіти, він ніколи б не допустив, щоб вродлива жінка, яка належала йому, так швидко знайшла розраду, та ще й у нього на очах. І з чоловіком, молодшим від нього. Розумієте, Анно, хоч він і кохає вас, однак дуже скоро знову зажадав би Ельзу, щоб упевнитись у собі самому. Він дуже марнославний, а може, не досить впевнений у собі. А Ельза під моїм керівництвом зробила б усе, що тільки потрібно. Одного дня він зрадив би вас, а ви цього б не стерпіли, чи не так? Ви не з подільчивих жінок. І тоді ви поїхали б геть, а мені лише цього й треба. Так, це нерозумно, я гнівалася на вас через Бергсона, через спекотну погоду; уявила собі, що… навіть не наважуюсь вам про це говорити, настільки воно нерозумне, сміховинне. Через той екзамен на бакалавра я ладна посварити нас із вами, подругою мої матері, нашим другом. Але дістати ступінь бакалавра все-таки корисно, чи ж не так?"

— Хіба не так?

— Що не так? — перепитала Анна. — Що корисно скласти екзамен?

— Звісно, — сказала я.

А взагалі краще нічого їй не казати, вона, мабуть, цього б не зрозуміла. Були речі, яких Анна не розуміла. Я кинулась у воду, догнала батька, поборолася з ним, мені була приємна ця гра, ця вода, чисте сумління. Завтра я перейду в іншу кімнату, розташуюся в мансарді, візьму шкільні підручники, Бергсона все-таки не братиму, навіщо перебирати міру! Дві повні години праці в затишку, мовчазне напруження, запах чорнила, паперу. В жовтні — успіх, здивований сміх батька, схвалення Анни, диплом. Я стану розумною, освіченою, ледь байдужою, як Анна. Можливо, я маю сякі-такі здібності… Хіба ж я не накреслила за п'ять хвилин логічного плану; хоча він був огидний, але все ж таки логічний. А Ельза! Я скористалася з її марнославності, з її почуттів, усе це склалося за декілька хвилин, а вона ж приїхала по свої валізи. Дивна річ: я взяла Ельзу на мушку, побачила її слабинку і, перше ніж розпочати з нею розмову, добре націлилась. Я вперше зазнала цієї незвичної радості: пізнати людину до щирця, розгадати її, все виявити і тоді завдати удару. Обережно, немовби клала палець на курок, я намагалась когось знайти — спуск спрацював, і відразу ж я вцілила! Досі я цього не відчувала, я була завжди надто імпульсивна. Якщо й влучала в когось, то лише ненароком. І враз я мигцем побачила чудесний механізм людських відрухів, могутність слова… Яка шкода, що все це я відкрила через обман. Але одного дня я палко покохаю когось і так само обережно, ніжно тремтячою-рукою шукатиму дорогу до його серця…

Розділ III

Ідучи на другий день до вілли Сіріла, я вже більше не почувалася такою впевненою в силі свого інтелекту. За вечерею я багато випила, відзначаючи своє видужання, і добряче захмеліла. Я твердила батькові, що захищу дисертацію з літератури, відвідуватиму вчених людей, стану знаменитою і нуднющою. А він для мого успіху має використати всі

засоби реклами та сенсації. Ми обмінювалися неймовірними ідеями, реготали до сліз. Анна також сміялася, хоча не так гучно, як ми, з певною поблажливістю. А іноді, коли ці далекоглядні плани виходили за рамки літератури та пристойності, вона зовсім переставала сміятися. Проте нічого не казала, бо батько нетямився від щастя, що ми знов порозумілися завдяки тим кумедним витівкам. Нарешті вони мене поклали в ліжко, поправили простирадло. Я палко подякувала їм, спитавши, що б робила без них. Батько й справді не знав, а Анна щодо цього мала свою доволі жорстоку думку. Я благала, щоб вона мені сказала її, а вона вже нахилилася наді мною, і враз мене зморив сон. Посеред ночі я занедужала. А прокинувшись, почувала себе вкрай погано. Обтяжена невиразними думами, з тяжким серцем я прямувала до соснини, не бачачи ні вранішнього моря, ні розтривожених чайок.

Сіріла я знайшла при вході в сад. Він кинувся до мене, обняв, міцно притиснув до себе, шепочучи плутані слова:

— Кохана моя, я так турбувався… так довго… Я не знав, що ти робиш, може, ти нещасна через ту жінку… Я не думав, що сам можу бути таким нещасним… Щодня після обід я по кілька разів припливав до бухти… Я не думав, що так тебе кохаю…

— Я також, — сказала я йому.

Справді, це мене й дивувало, і хвилювало. Мені шкода було, що я так зле себе почуваю і не можу висловити йому своїх почуттів.

— Яка ти бліда, — мовив він. — Але тепер я заходжуся коло тебе, не дам нікому на поталу.

Я впізнала за цими словами фантазії Ельзи. Спитала Сіріла, що на це все сказала мати.

— Я відрекомендував її як мою приятельку, сироту, — відповів Сіріл. — А взагалі та Ельза мила жінка. Вона мені все розповіла про неї. Дивно: з таким інтелігентним витонченим обличчям і плекати такі інтриги.

— Ельза дуже перебільшила, — кволо заперечила я. — Я саме хотіла їй сказати, що…

— Я також маю дещо тобі сказати, — перебив мене Сіріл. — Сесіль, я хочу одружитися з тобою.

Мене враз охопив страх. Треба щось робити, щось говорити. Ех, якби не ця жахлива нудота…

— Я кохаю тебе, — говорив мені Сіріл, дихаючи просто у волосся. — Я кину правничий факультет, мені пропонують цікаву роботу… у дядька… Мені двадцять шість років, я вже не хлопчисько. Я цілком поважно говорю. А що ти мені скажеш?

Я марно силкувалася знайти якусь гарну ухильну відповідь. Я не хотіла віддаватись за нього. Я кохала його, але не хотіла йти за нього. Я взагалі нікого не хотіла, я втомилася.

— Це неможливо, — промимрила я. — Мій батько…

— Твого батька я беру на себе, — відповів Сіріл.

— Анна не погодиться, — сказала я. — Для неї я ще дитина. А мій батько повторить те, що вона скаже. Я так утомилася, Сіріле, мені від цих переживань аж ноги підтинаються. Давай сядемо. А ось і Ельза.

Ельза сходила вниз, одягнена в домашній халат; вона була свіжа, радісна. А я почувала себе бляклою і худою. Вони обоє виглядали здоровими, квітучими, збудженими, і це мене ще більше гнітило. Ельза

обережно посадовила мене, вона так клопоталася біля мене, немовби я тільки-но вийшла з тюрми на волю.

— Як там Реймон? — запитала вона. — Він знає, що я тут?

Вона всміхнулася щасливим усміхом жінки, яка все вибачила і на щось надіється. Я не могла сказати їй, що батько забув її, а Сірілові про те, що не хочу за нього віддаватись. Я заплющила очі, Сіріл пішов по каву. Ельза цокотіла не вмовкаючи; очевидно, вона вважала мене за дуже проникливу, довіряла мені. Кава була дуже міцна, дуже запашна, а сонце мене трохи підбадьорило.

— Як я не сушила голову, а жодного способу не знайшла, — сказала Ельза.

— Його й нема, — відказав Сіріл. — Це якесь захоплення, якийсь сліпий послух, нема з тим ради.

— Чом ні, існує один спосіб, — заперечила я. — У вас нема й крихти уяви.

Моєму самолюбству лестило те, що вони уважно дослухаються до моїх слів — вони ж на десять років старші від мене, а кмітливості ніякої.

— Це тонкий психологічний розрахунок, — мовила я з невимушеним виглядом.

Я говорила довго, пояснюючи їм свій план. Вони висували ті самі заперечення, які я передбачила ще вчора, і тепер я відчувала жагучу втіху від того, що їх спростовувала. Я й сама б не сказала, що мною керує, однак, намагаючись переконати їх, що це можливе, я ще більше запалювалася. Мені залишалося тільки довести їм, що цього робити не слід, але тут я вже не знаходила таких сильних аргументів.

— Не подобаються мені ці мудрації, — сказав Сіріл. — Однак, якщо це єдиний шлях здобути твою згоду на одруження, я згоден.

— Взагалі в цьому завинила не лише Анна, — мовила я.

— Ви дуже добре розумієте, якщо вона залишиться, ви підете за того, кого вона обере, — сказала Ельза.

Можливо, це була правда. Я уявила собі, як у день мого двадцятиріччя Анна знайомить мене з юнаком, він також ліценціат, у нього блискуче майбутнє, він розумний, урівноважений, без сумніву, буде вірним мужем. Трохи схожий взагалі на Сіріла. Я засміялася.

— Прошу тебе, не смійся, — сказав Сіріл. — Зізнайся мені, що будеш ревнувати, коли я вдаватиму з себе закоханого в Ельзу. Як ти могла все це придумати? Чи ти мене кохаєш?

Він говорив пошепки. Ельза делікатно відійшла від нас. Я роздивлялася засмагле, напружене обличчя Сіріла, його темні очі. Він кохав мене — дивне почуття обійняло мене. Я бачила дуже близько його повні уста… Я більше не відчувала себе інтелектуалкою. Він трохи нахилив до мене обличчя, наші губи зустрілися, впізнали одні одних. Я сиділа з розплющеними очима, його непорушні вуста, гарячі й тверді, були притиснені до моїх вуст; ось вони ледь здригнулися, він трохи дужче притиснувся до моїх губ, щоб зупинити це дрижання, а потім вуста його розтулилися, і поцілунок набрав життя, швидко став владним, дуже вправним, надто вправним… Я зрозуміла, що в мене більша охота цілуватися з хлопцем під сонцем, аніж писати дисертацію. Задихнувшись, я ледь відсунулася від нього.

— Сесіль, ми повинні бути разом. Я розіграю цю комедію з Ельзою.

А я подумала, чи точні були мої розрахунки. Я — натхненниця, режисерка цієї комедії. І в будь-яку хвилину можу її урвати.

— Дивні в тебе ідеї, — сказав Сіріл, усміхаючись тією кривою посмішкою, що піднімала вгору його верхню губу, уподібнюючи його до розбійника, красеня-розбійника.

— Поцілуй мене, — прошепотіла я, — ну ж бо, мерщій.

Ось так розпочалася комедія. Всупереч моєму бажанню, через недбальство й цікавість. Інколи я воліла, щоб ця комедія була виплодом моєї зненависті або якогось шаленства… Щоб я могла принаймні себе звинуватити, себе особисто, а не лінощі, сонце та поцілунки Сіріла.

Через годину, доволі сердита, я покидала змовників. Звичайно, у мене ще вистачило козирів, щоб заспокоїтись: мій план може не вдатись, а батько, може, так закоханий в Анну, що не зрадить її. А крім того, ні Сіріл, ні Ельза нічого не вдіють без моєї допомоги. Я можу відразу знайти якусь причину, щоб припинити цю гру, якщо тільки батько потрапить у тенета. Однак усе-таки цікаво спробувати, пересвідчитись, чи правильний мій психологічний приціл.

А крім того, Сіріл кохає мене, хоче зі мною побратись. Ця думка додавала мені натхнення. Якщо він мене почекає рік чи два, поки подорослішаю, я дам згоду. Я вже уявляла собі, як живу із Сірілом, сплю поряд з ним, ми завжди разом. Щонеділі обідатимемо разом з Анною та моїм батьком, зразковим подружжям, може, навіть із матір'ю Сіріла; це все надаватиме нашим обідам родинного духу.

Я знайшла Анну на терасі, вона спускалася на пляж до батька. Вона глянула на мене з іронічною посмішкою — так звичайно зустрічають тих, хто напередодні трохи перепив. Я спитала її, що вона хотіла мені сказати вчора ввечері, коли я заснула, але вона зі сміхом ухилилася од відповіді, мовляв, ще ображусь. Батько виходив з води — плечистий, м'язистий, він здавався мені прекрасним. Я купалася разом з Анною, вона плавала спокійно, піднявши голову над водою, щоб не замочити

волосся. А потім ми втрьох лежали на піску, долілиць, я посередині; ми мовчали, нам було добре, спокійно.

Саме тоді в кінці затоки з'явився човен під усіма вітрилами. Батько перший помітив його.

— Цей славний Сіріл негоден був більше витримати, — сміючись, сказав він. — Анно, може, йому простити? Взагалі він непоганий хлопець.

Я підвела голову, відчувши небезпеку.

— А що це він робить? — враз спитав батько. — Обходить затоку? О, так він не сам.

Тепер уже й Анна підвела голову. Човен пропливав біля нас, не наближаючись до берега. Я вже бачила обличчя Сіріла і в душі благала його швидше плисти геть звідсіля.

Я здригнулася від батькового вигуку. Хоча вже дві хвилини на нього чекала.

— Але ж… але ж це Ельза! Що вона там робить?

Він повернувся до Анни:

— Ну й дівчина! Певно, причарувала цього бідолашного хлопця і переконала стару жінку, щоб та її вдочерила.

Проте Анна його не слухала. Вона дивилась на мене. Я перехопила її погляд і, сповнена сорому, уткнулася обличчям в пісок. Анна простягла руку і поклала її мені на шию:

— Гляньте на мене. Ви гніваєтесь?

Я розплющила очі; вона схилила надо мною своє стурбоване, майже благальне обличчя. Вперше вона дивилася на мене, як на мислячу й вразливу істоту, і це в той день, коли… Я застогнала й швидко обернулась до батька, щоб звільнитися від тієї руки. А він дивився на човен.

— Бідолашна моя дівчинко, — знову почувся голос, тихий голос Анни. — Бідолашненька моя Сесіль, тут я трохи винна, мабуть, не треба було так суворо вимагати… Але я не хотіла завдати вам болю, повірте мені.

Вона ніжно гладила мені волосся, потилицю. Я не ворушилася. У мене було таке саме відчуття, як ото під час відпливу, коли разом з хвилею вислизає з-під ваших ніг пісок: бажання поразки, ніжність охопили мене, і жодне інше почуття — ні гнів, ні пристрасть — не поймали мене так сильно. Припинити цю комедію, довіритись своїм життям Анні, довіритись їй до кінця своїх днів. Ніколи ще я не відчувала такої владної, такої гострої втоми. Я заплющила очі. Мені здалося, що серце моє зупинилось.

Розділ IV

Батько нічого більше, крім подиву, не виказав. Покоївка розповіла йому, що Ельза приходила по валізи і відразу пішла геть. Не знаю чому, вона ані словом не обмовилась про нашу зустріч. Це була сільська жінка, дуже романтична натура, яка, певно, намалювала собі досить спокусливу картину, бачачи нашу ситуацію. Особливо з тим переселенням в інші кімнати, з яким вона мала клопіт.

Отже, відчуваючи муки сумління, батько з Анною оточили мене увагою і турботою, що спочатку мене гнітили, але невдовзі припали до вподоби. Та й взагалі, хоч я це все й придумала, мені зовсім не було

приємно щоразу зустрічати Сіріла та Ельзу, що ходили обнявшись, показуючи, як вони чудово порозумілися. Я не могла більше плавати човном, зате могла бачити, як у ньому сидить Ельза і вітер куйовдить їй волосся так, як це робив колись із моїм. При наших зустрічах з ними мені дуже легко щастило прибрати навмисне байдужого і все ж зажуреного вигляду. А стрічали ми їх усюди: в соснині, в селищі, на дорозі. Анна глипала на мене, заводила розмову про щось інше, щоб мене підбадьорити, і клала мені руку на плече. Я казала, що вона добра? Можливо, її доброта була витонченою формою розуму, чи, точніше, байдужості, але вона завжди знаходила оте єдино слушне слово, потрібний жест, і якби мені довелося по-справжньому страждати, кращої підтримки я б не мала.

Отож я вела далі цю гру, надто не хвилюючись, бо мій батько не виказував жодних ознак ревнощів. Це переконувало мене в його відданості Анні і трохи ображало, бо я бачила марність своєї затії. Якось ми йшли з ним на пошту і зустріли Ельзу; вона немовби й не побачила нас. Батько озирнувся на неї, як на незнайому людину, і ледь присвиснув:

— Слухай, Ельза неймовірно погарнішала.

— Кохання йде їй на користь, — відповіла я.

Він здивовано глянув на мене.

— Ти, здається, легше все це сприймаєш, ніж…

— Що вдієш! — мовила я. — Вони однолітки, певно, така вже моя доля.

— Якби не Анна, ніяка доля до цього б не втрутилася. — Батько розлютився. — Невже ти думаєш, що якийсь шалапут без моєї згоди може відбити в мене жінку?

— Та все-таки вік дається взнаки, — поважно відповіла йому я.

Батько знизав плечима. Додому він повернувся стурбований: можливо, справді думав над тим, що Ельза молода, Сіріл також, а він, одружившись із жінкою своїх літ, перестане належати до тієї категорії чоловіків без певного віку, до якої досі належав. Мене охопило мимовільне почуття тріумфу. Та потім, коли я побачила дрібненькі зморшки в кутиках очей Анни, ледь помітну складку біля уст, я розгнівалася сама на себе. Але так приємно мені було улягати своїм почуттям, а потім у них каятися...

Минув тиждень. Не знаючи, як ідуть справи, Сіріл та Ельза, певно, щодня чекали мене. Та я не наважувалася йти до них, вони штовхали б мене на якісь нові вигадки, а я цього більше не хотіла. До того ж щоразу після обіду я піднімалася в свою кімнату, немовби для студій. А насправді і за холодну воду не бралася: знайшла книгу йоги і захоплено її студіювала, інколи вибухаючи шаленим, але тихим сміхом — боялася, щоб Анна мене не почула. Адже я казала їй, що завзято працюю; вдавала з себе розчаровану в коханні дівчину, яка шукає розради в надії колись захистити дисертацію. Мені здавалося, що Анна почала за це мене поважати, і я навіть зуміла кілька разів процитувати за столом Канта, що, видимо, вкинуло мого батька у відчай.

Одного дня, обгорнувшись купальними рушниками, щоб більше скидатись на щиру індійку, я поставила праву ступню на ліве стегно і втупила погляд у дзеркало. Я не мала бажання себе споглядати, а лишень хотіла досягти стану найвищого блаженства за йогою, коли хтось постукав у двері. Я вирішила, що це покоївка, а що вона нічим не цікавилася, то крикнула "заходьте".

То була Анна. Хвилину вона стояла непорушно на порозі, а потім усміхнулася:

— У що ви граєтесь?

— У йогу, — відповіла я. — Але це не гра, це індійська філософія.

Вона підійшла до столу і взяла до рук книжку. Я похолола. Книга була розгорнена на сотій сторінці, всі сторінки були списані зауваженнями "непрактично" або "стомливо", зробленими моєю рукою.

— Ви дуже старанна, — сказала Анна. — А як справи з тією славною дисертацією про Паскаля, про яку ви нам стільки говорили?

Авжеж, за столом я часто залюбки розмірковувала над однією фразою Паскаля, вдаючи, немов працюю над нею. А насправді я не написала на цю тему жодного слова. Я не ворухнулася. Анна уважно глянула на мене і все зрозуміла.

— Якщо ви не працюєте і кривляєтеся перед дзеркалом, це ваш клопіт, — сказала вона. — Однак гірше, що ви обманюєте свого батька і мене і що вас це тішить. Та й взагалі, мене дивувало ваше нагле зацікавлення розумовою діяльністю.

Вона вийшла, а я зціпеніла у своїх рушниках; я не розуміла, чому вона це називала обманом. Я говорила про дисертацію, щоб справити їй приємність, а вона засмучує мене своїм презирством. Я вже звикла, що вона змінила своє ставлення до мене, і тепер ця спокійна, принизлива зневага страшенно мене обурила. Я скинула з себе своє одіння, натягла штани, стару блузку і вибігла з кімнати. Спека стояла неймовірна, але я бігла, охоплена якимсь шаленим відчаєм, таким нестримним, що не була певна, чи відчуваю якийсь сором. Я прибігла до вілли, де жив Сіріл, і зупинилася задихана на порозі. В пополудневій спеці будинки видавалися навдивовиж глибокими, тихими, огорненими своїми загадковими таємницями. Я піднялася в кімнатку Сіріла; він мені показав її в той день, коли ми гостювали в його матері. Я відчинила двері: він спав, лежачи впоперек ліжка, притулившися щокою до руки. Хвилину я розглядала його; вперше він видався мені беззахисним і

ніжним; я пошепки окликнула його; він розплющив очі і, побачивши мене, відразу ж сів на ліжку:

— Ти? Звідкіля?

Я подала знак не говорити так голосно: якщо прийде мати і побачить мене в кімнаті свого сина, вона може подумати... та й будь-хто міг би подумати... Мене враз охопив страх, і я ступила до дверей.

— Куди ж ти йдеш? — гукнув Сіріл. — Вернись... Сесіль!

Він схопив мене за руку і, сміючись, притримав мене. Я озирнулась і глянула на нього; він зблід, мабуть, так само, як і я, і відпустив мій зап'ясток. Та відразу ж схопив мене в обійми і потяг до себе. А мені несамохіть подумалося: "Це мало статись, це мало статись". А потім розпочався танок кохання: страх під руку з жагою, ніжністю і шалом, а далі отой біль і за ним всепереможна розкіш. Сіріл був досить ніжний, і мені поталанило: я пізнала цю розкіш з першого ж дня.

Я залишалася біля нього ще цілу годину, знеможена, здивована. Я завжди чула, як говорили про кохання, немов про якусь легковажну річ; навіть сама про це говорила відверто, без досвіду, невластивого моєму вікові; але тепер мені здалося, що ніколи більше я не зможу говорити про нього так грубо і так зневажливо. Сіріл лежав біля мене, говорив, що хоче зі мною одружитися, хоче ціле життя бути зі мною. Моя мовчанка стривожила його; я ледь підвелася на ліжку, глянула на нього, назвала його "своїм любчиком". він схилився до мене, я притулилася вустами до жилки, яка ще досі пульсувала в нього на шиї, прошепотіла: "Сіріле, дорогий мій, коханий мій". Не знаю, чи в цю хвилину я відчувала до нього кохання — я завжди була непостійна і не хочу прикидатися іншою. Але в що хвилину я любила його більше за себе саму, я могла б віддати за нього життя. Коли я відходила, він спитав, чи я не гніваюсь на нього. Гніватися на нього за це щастя!..

Я повільним кроком ішла через сосновий ліс. Утомлена, розбита: попрохала Сіріла, щоб мене не проводжав, це було б надто небезпечно. Я боялася, що на моєму обличчі, в тінях під очима, по припухлих губах, по моєму тремтінню прочитають певні ознаки цієї розкоші. Перед будинком у шезлонгу сиділа Анна, щось читала. Я вже приготувала гарну історію, щоб пояснити їй, куди ходила, але та нічого в мене не спитала, вона ніколи ні про що мене не розпитувала. Я мовчки сіла біля неї, пригадавши собі, що ми посварилися. Я сиділа непорушно, приплющивши очі, дуже уважно дослухаючись до ритму свого дихання, до дрижання своїх пальців. Час від часу пригадувала Сірілове тіло, хвилини щастя, і мені обривалося серце.

Я взяла зі столу цигарку, черкнула сірником по коробці. Сірник погас. Я запалила ще один, вже уважніше, хоч вітру не було зовсім, лише моя рука тремтіла. А він відразу ж погас, ледь торкнувшись моєї цигарки. Я сердито буркнула і взяла третій сірник. І тоді, не знаю чому, цей сірник набрав для мене життєвої ваги. Може, тому, що Анна, враз відкинувши свою байдужість, уважно, не посміхаючись, дивилася на мене. В цю хвилину зникло все: обриси довкілля, час, — і лишився тільки цей сірник, мій палець на ньому й сіра коробка та ще погляд Анни. Серце моє закалатало дужче, стало гучно гупати, я судомно стиснула сірник, і він спалахнув, і я жадібно потяглася до нього обличчям; цигарка ткнулася в нього, і він погас. Я впустила коробку на землю, заплющила очі. Анна й далі дивилася на мене важким запитливим поглядом. Я почала когось про щось просити, аби припинилося нарешті це чекання. Анна підвела руками моє обличчя, а я міцніше стулила повіки, щоб вона не побачила мого погляду. Я відчувала, як з-під них котяться сльози втоми, ніяковості й втіхи. І тоді, немовби відмовляючись від будь-яких запитань, утомленим, непорозумілим рухом Анна провела долонями по моєму обличчю і відпустила мене. А потім уклала мені в рот запалену цигарку і знову заглибилася в книжку.

Цьому рухові я надала, намагалася надати символічного значення. Однак тепер, коли мені бракує сірника, я знов переживаю цю дивну

хвилину — прірву, що з'явилася між мною і моїми рухами, тягар Аннииного погляду і порожнечу довкола, напружену порожнечу.

Розділ V

Випадок, про який я щойно розповіла, не минув безслідно. Як усі люди, дуже стримані в своїх почуттях, дуже впевнені в собі, Анна не зносила компромісів. А цей рух, коли вона ніжно провела руками вздовж мого обличчя, був для неї компромісом. Вона щось розгадала, вона могла б примусити мене зізнатись, але в останню хвилину Анна відступила, охоплена жалем, а може, байдужістю. Адже їй було важко клопотатися мною, муштрувати мене. Так само важко було погодитись із моїми зривами, як і взяти на себе роль опікунки, вихователькі, лише почуття обов'язку змушувало її, виходячи за мого батька, брати на себе також зобов'язання щодо мене. Я воліла б, щоб за цим, так би мовити, постійним осудом крилося роздратування чи якесь інше, більш поверхове почуття; ставши звичним, воно швидко б минуло. З чужими вадами скоро змиряєшся, коли не вважаєш за свій обов'язок їх виправляти. А через півроку я навіювала б їй лише втому, лагідну втому; саме цього мені й хотілося. Однак вона цього не відчуватиме; вона вважатиме себе відповідальною за мене і в дечому має рацію, бо я ще дуже піддатлива, піддатлива й водночас уперта.

Отож Анна гнівалася сама на себе і дала мені це зрозуміти. Через кілька днів, під час вечері, спалахнула суперечка знову ж таки на тему цих нестерпних обов'язків під час канікул. Я надто розпалилася, навіть батько понервувався, і врешті Анна замкнула мене на ключ у моїй кімнаті, навіть не промовивши жодного слова підвищеним тоном. Я не знала, що вона мене замкнула; мені захотілось пити, і я пішла до дверей. Та вони не відчинялися. Я зрозуміла, що двері замкнені. Ще ніколи в житті мене не замикали; мене охопила паніка, справжня паніка. Я підбігла до вікна: вилізти не було як. Не на жарт налякавшись, я знову кинулася на двері й боляче вдарилася плечем. Тоді, зціпивши зуби, я спробувала зламати замок. Я не хотіла гукати, щоб мені відчинили. В замку залишились манікюрні кусачки. Я стояла посеред кімнати, не

знала, що робити. Я не ворушилась, дослухаючись до тиші, до спокою, що здіймався в мені в міру прояснення моїх думок. Це було моє перше зіткнення: з жорстокістю; я відчувала, як вона кільчилася в мені, зростала разом із моїми роздумами. Я лягла на ліжко й розробила докладніше свій план. Моє озлоблення так мало відповідало причині його виникнення, що після полудня я двічі-тричі вставала, щоб вийти з кімнати, і щоразу дивувалася, вдаряючись у двері.

О шостій годині батько відімкнув мене. Коли він увійшов до кімнати, я мимоволі устала. Нічого не сказавши, він глянув на мене, і я також мимовільно всміхнулася до нього.

— Хочеш, поговоримо? — запропонував батько.

— Про що? — спитала я. — Тебе страхають пояснення, мене також. Такі пояснення нічого не дають.

— Це правда, — здавалось, йому від цього аж полегшало. — Треба, щоб ти з Анною була ввічлива, терпелива.

Я здивувалася цьому слову: щоб я була терпелива з Анною… Він усе перекручував. В глибині душі батько вважав, що нав'язує Анну своїй доньці. А не навпаки. Я ще могла на щось сподіватись.

— Я була нестерпна, — сказала я. — Я перепрошу Анну.

— А ти… гм… ти щаслива?

— Аякже, — безтурботно відповіла я. — А крім того, якщо ми з Аниою будемо дуже сваритися, то я трохи швидше вийду заміж, та й годі.

Я знала, що таке вирішення неодмінно його засмутить.

— Не треба про це й думати. Ти ж не Білосніжка… Невже ти могла б так швидко мене покинути? Адже ми прожили разом лише два роки.

Для мене ця думка була не менш нестерпна, ніж для нього. Я уявляла собі ту мить, коли ридатиму, притулившись до нього, говоритиму про втрачене щастя і про свої надто оголені почуття. Я не можу брати його собі в спільники.

— Та взагалі, я багато дечого перебільшую, ти знаєш. Ми з Анною добре одна одну розуміємо. Коли поступатись одна одній…

— Так, так, — мовив батько, — звичайно.

Він, певно, так само подумав, що поступки не будуть, очевидно, взаємними, а йтимуть з мого боку, і лише з мого.

— Розумієш, — сказала я, — я дуже добре усвідомлюю, що Анна завжди має рацію. Життя їй удалося набагато краще, ніж нам, воно в неї більш сповнене змісту…

Батько хотів був мені заперечити, але я вдала, що нічого не помітила.

— За місяць чи два я зовсім звикну до Аннних поглядів, і наші безглузді суперечки припиняться. Однак треба трохи терпіння.

Він дивився на мене, видимо збитий з пантелику моїми словами. А також і наляканий: він втрачав спільника для своїх майбутніх витівок, а також втрачав трішки свого минулого.

— Не треба перебільшувати, — кволо заперечив батько. — Я знаю, що нав'язував тобі життя не відповідне для твого віку… ні, гм, для мого також, однак це життя не було й таким уже безглуздим чи нещасливим… Ні. Та й взагалі, ми не були з тобою… надто… гм… сумні

чи розгублені протягом цих двох років. Не треба відразу все перекреслювати лише тому, що Анна трохи інакше дивиться на ці речі.

— Перекреслювати не треба, але доведеться від цього відмовитись, — твердо сказала я.

— Атож, — погодився бідолаха, і ми зійшли вниз.

Зовсім невимушено я вибачилася перед Анною. Вона сказала, що все це дурниці і що причиною нашої сварки є, певно, спека. Я почувалася байдужою і щасливою.

Як було домовлено, я знайшла Сіріла в сосновому гайку й сказала йому, що слід робити. Він вислухав мене з острахом і захопленням. А потім обняв мене, та було вже запізно — я мусила вертатися додому. Я сама дивувалася, як мені важко з ним розлучатися. Якби він намагався якимсь чином прив'язати мене до себе, то скоро зумів би це зробити. Моє тіло тяглося до нього, знаходило себе в ньому, розквітало в його присутності. Я палко поцілувала його, захотіла зробити йому боляче, залишити якийсь знак, щоб він ні на хвилину не забував про мене ввечері, щоб бачив мене в нічних снах. Бо ніч буде нескінченною без нього, без його присутності біля мене, без його вправності, без його несподіваної жаги і довгих пестощів.

Розділ VI

На другий день уранці батько пішов зі мною прогулятись по дорозі. Ми весело розмовляли про найзвичайніші речі. Вертатись до вілли я запропонувала через соснину. Було рівно пів на одинадцяту, я не спізнилася. Батько йшов попереду, стежка була вузька, поросла колючим чагарником; він вряди-годи відхиляв його руками, щоб я не подряпала ніг. Раптом він зупинився, і я зрозуміла, що він їх побачив. Я підійшла до нього. Сіріл та Ельза спали на соснових гілках, сповиті сільським ідилічним щастям; це я порадила їм так зробити, одначе коли

їх тут побачила, мені аж серце стало краятись від болю. Чи могла зарадити любов Ельзи до мого батька, любов Сіріла до мене, якщо вони обоє були такі гарні, такі молоді й так близько одне біля одного… Я позирнула на батька: він нерухомо дивився на них, не зводив з них погляду. Його вкрила хвороблива блідість. Я взяла його за руку.

— Не треба їх будити, ходімо звідсіль.

Він ще раз глянув на Ельзу. На Ельзу, що лежала горілиць у своїй молодій звабі, золотаво-рудувату, з ледь помітною усмішкою на устах — усмішкою впійманої нарешті юної німфи… Він відвернувся і сягнистою ходою подався геть.

— Повія! — шепотів він. — Яка повія!

— Навіщо таке говорити? Хіба ж вона не вільна?

— Річ не в тім! Хіба ж тобі приємно бачити Сіріла в її обіймах?

— Я розлюбила його, — відповіла я.

— І я теж більше не люблю Ельзи, — розлючено крикнув батько. — Але мені все-таки це не байдуже. Не забувай, що я… гм… жив з нею! Це вже гірше…

Я знала, що це вже гірше! Він, певно, відчував таке саме бажання, як я: кинутися до них, розлучити їх, узяти назад своє добро, те, що тобі належить.

— Якби лишень Анна тебе чула!..

— Що? Якби Анна мене чула?.. Звичайно, вона б цього не зрозуміла або була б цим шокована, це нормальна річ. Але ти? Ти ж моя дочка чи ні? Хіба ти мене більше не розумієш, хіба це тебе також шокує?

Як легко мені було спрямовувати його думки. Мене навіть трохи нажахало те, як добре я все це знаю.

— Мене це не шокує, — відповіла я, — однак, зрештою, треба дивитись на факти тверезо. В Ельзи коротка пам'ять, Сіріл їй подобається, вона для тебе втрачена. А надто після того, як ти з нею так повівся: такого не вибачають…

— Якби я хотів, — розпочав батько, але, налякавшись, зупинився.

— Тобі це не вдасться, — твердо сказала я, немовби це була звичайнісінька річ — обговорювали його шанси відвоювати собі Ельзу.

— Та я про це й не думаю, — мовив він, повертаючись до здорового глузду.

— Та певно ж, — сказала я, знизавши плечима.

Це знизування означало: "Марна річ, бідолашний мій, ти випав з гри". До самої вілли він більше не промовив і слова. А повернувшись, обняв Анну і, заплющивши очі, якусь мить так тримав її, притуливши до себе. А вона тільки здивовано всміхалась. Я вийшла з кімнати і, тремтячи від сорому, притулилася в коридорі до стіни.

О другій годині я почула легкий посвист Сіріла. Спустилася на пляж. А він відразу взяв мене в човен і поплив у відкрите море. Навкруги було порожньо, ніхто й не думав плавати в таку спеку. Далеко від берега він спустив вітрило і повернувся до мене. Ми майже нічого не промовили.

— Сьогодні вранці, — розпочав він.

— Мовчи, — сказала я, — о, мовчи!..

Сіріл ніжно поклав мене на брезент. Ми обливалися потом, були незграбні, поспішали; під нами ритмічно погойдувався човен. Просто над собою я бачила сонце. І враз — неспокійний і ніжний шепіт Сіріла… Сонце рвалося на частини, вибухало, падало на мене… Де я? В морських глибинах чи в глибинах часу та розкоші… Я голосно покликала Сіріла, та він мені не відповідав, не відчував такої потреби.

А потім свіжість солоної води. Ми обоє сміялися — зваблені, розніжені, сповнені взаємної вдячності. Ми мали сонце і море, сміх та кохання, чи знайдемо ми їх колись іще раз — з таким вогнем та силою, що породжувалися того літа страхом та докорами сумління?..

Відколи я спізнала насолоду повної близькості з коханим, мене почало особливо тішити саме слово "кохатися". Доти я не надавала йому такого вузького змісту і вимовляла його без найменшого сорому, без найменшого збентеження, не помічаючи, яке воно солодке. А тепер мені здалося, що я стаю сором'язливою. Я опускала очі, коли мій батько надто уважно дивився на Анну, коли та сміялася тим новим тихим, непристойним сміхом, від якого ми разом з батьком блідли, починали дивитись у вікно. Якби ми сказали Анні, що це за сміх, чи вона б нам повірила? З батьком вона поводилася не як коханка, а як друг, ніжний друг. Але вночі, певно… Я забороняла собі щось таке думати; мені були огидні нечисті думки.

Дні минали. Поволі я забувала про Анну, про мого батька та Ельзу. Я жила своїм коханням, широко розплющивши очі, привітною і спокійною. Сіріл запитав мене, чи я не боюся зайти в тяж. А я відповіла, що цілком покладаюся на нього, і він, здається, вважав це за нормальне. Можливо, тому я так легко йому віддалася: він не звинувачуватиме мене — коли завагітнію, винен буде лише він. Сіріл брав на себе те, чого я не могла взяти — відповідальність. А крім того, я й не уявляла собі, що можу завагітніти з таким мізерним, жилавим тілом. Вперше я раділа, що виглядаю підлітком.

Однак Ельза нетерпеливилася. Вона безнастанно розпитувала мене. А я весь час боялася, що мене можуть застати з нею або з Сірілом. Вона влаштовувала так, щоб завжди потрапляти на очі моєму батькові, всюди стрічатися йому на дорозі. Вона раділа своїм уявним перемогам, виявам почуттів, які батько, на її думку, гамував, але негоден був приховати. А я дивувалася, як ця дівка, призвичаєна до кохання за гроші, до свого ремесла, враз пройнялася романтичними мріями, хвилювалася такими дрібницями, як погляд чи рух: адже ж вона була вихована точними вимогами чоловіків, що завжди кудись поспішали. Правда, вона не звикла до якоїсь особливої ролі, і та роль, яку вона тепер грала, певно, видавалась їй вершиною тонкощів психології.

Батько все більше й більше думав про Ельзу; Анна ж, здається, нічого не помічала. Він був ще ніжніший, ще уважніший до неї, і це страхало мене, бо я пов'язувала його поведінку з несвідомими докорами сумління. Найголовніше — щоб нічого не трапилося протягом ще трьох тижнів. Ми повернемося до Парижа, Ельза також, і якщо батько й Анна не відмовляться від свого бажання, то одружаться. В Парижі буде Сіріл, і, так само, як тут вона не змогла перешкодити мені його кохати, так само і там не зможе мені заборонити з ним бачитися. В Парижі він має покій, далеко від материного дому. В уяві я вже малювала собі вікно, відчинене на блакитно-рожеве небо, чудове паризьке небо, вуркотіння голубів на підвіконні і себе з Сірілом на вузькому ліжку.

Розділ VII

Через кілька днів мій батько одержав записку від одного зі своїх друзів, що запрошував його в Сент-Рафаель випити разом по аперитиву. Батько відразу сповістив нас про це: він був щасливий вирватися на якийсь час із цієї добровільної, хоча й трохи обтяжливої самоти. А я сказала Ель-зі та Сірілові, що ми будемо о сьомій годині в "Сонячному барі"; якщо вони забажають приїхати, нас там застануть. Як на зло, Ельза знала батькового друга, тому їй ще дужче захотілося приїхати. Я в тривозі передчувала ускладнення і намагалася її відраяти. Марно старалася.

— Шарль Уебб мене обожнює, — відповіла вона з дитячою безпосередністю. — Коли побачить мене, то й поготів переконає Реймона, щоб до мене вернувся.

Сіріл вагався, їхати йому до Сент-Рафаеля чи ні. Для нього головне було — аби там, де я. Я це бачила по його очах і несамохіть пишалася.

Отже, надвечір, близько шостої години, ми виїхали. Анна везла нас своєю машиною. Мені подобалась її машина: велика американська модель з відкидним верхом, що відповідала більше вимогам реклами, ніж Аннинням смакам. Але мені машина подобалася — в ній було повно блискучих деталей, вона мала нечутний хід, ізолювала від усього світу, похитувалася на крутих поворотах. А крім того, ми всі троє сиділи спереду і ніде я не відчувала сильніше таких дружніх почуттів до будь-кого, як усередині цієї машини. Всі троє на передньому сидінні, трохи притиснувшись ліктями одне до одного, охоплені однаково приємним відчуттям швидкості та вітру, а то й спільної смерті. Машину вела Анна, немовби символізуючи тим нашу майбутню сім'ю. А я не сідала в її машину від отого вечора в Каннах, і тепер у мене роїлись різноманітні думки.

В "Сонячному барі" ми зустрілися з Шарлем Уеббом та його жінкою. Він був фахівець театральної реклами, а його жінка з неймовірною швидкістю розтрачувала зароблені ним гроші на молодих хлопців. Його завжди переслідувала думка, як би звести кінці з кінцями, і він постійно ганяв за заробітками. Було в його характері щось неспокійне, метушливе, навіть щось непристойне. Довший час він був коханцем Ельзи, яка, незважаючи на свою вроду, не була жадібна до грошей, і ця безтурботність у грошових справах йому подобалася.

Уеббова жінка була злюка. Анна її не знала досі, і я відразу побачила, як гарне її обличчя набрало зневажливо-глузливого вигляду, що з'являвся в Анни у вищому товаристві. Шарль Уебб, як звичайно, багато говорив, кидаючи вряди-годи допитливі погляди на Анну. Очевидно, думав: що вона може тут робити з вітрогоном Реймоном та його

донькою? А я сповнювалася гордістю на думку, що незабаром він про це дізнається. Коли Уебб на мить замовк, батько нахилився до нього і відразу сповістив:

— Маю новину, старий, п'ятого жовтня ми з Анною одружуємося.

Уебб ошелешено поглянув на Анну, тоді на батька. Я страшенно раділа, що його жінка розгубилася — вона віддавна була трохи небайдужа до мого батька.

— Вітаю вас, — урешті крикнув Уебб громовим голосом. — Це ж чудово! Шановна мадам, ви чудова жінка, берете собі на шию такого пройдисвіта. Де офіціант? Ми мусимо це відсвяткувати!

Анна всміхалася — невимушено, спокійно. І враз я побачила, як обличчя Уеббове розпливлося в усмішці; я не озиралася.

— Ельза! Боже милий, та це ж Ельза Макенбур, вона мене не побачила. Реймоне, поглянь лишень, яка вона стала красуня!

— Ще б пак! — відповів батько голосом щасливого власника.

А потім, усе пригадавши, змінився на виду.

Анна не могла не вловити цієї інтонації в батьковому голосі. Вона швидко; відвернулась від нього до мене. Вона збиралася щось сказати мені, я нахилилася до неї:

— Анно, ваша елегантність спустошує тут серця. Якийсь чоловік не зводить з вас погляду.

Я промовила це довірчим тоном, одначе досить голосно, щоб почув батько. Він відразу ж озирнувся й помітив чоловіка, про якого я говорила.

— Я цього не люблю, — сказав батько, схопивши Анну за руку.

— Які вони милі! — з іронічним захопленням мовила мадам Уебб. — Шарлю, не треба було заважати цим закоханим, вистачало запросити маленьку Сесіль.

— А маленька Сесіль не приїхала б, — сердито відрізала я.

— А чому ж? Закохалися в якогось рибалку?

Якось вона бачила, як я розмовляла на лавці з кондуктором автобуса, і відтоді вважає мене за "декласовану" особу — з тих, кого вона називає "декласованими".

— Еге ж! — відповіла я, намагаючись будь-що-будь виглядати веселою.

— І кого ж ви там спіймали?

Найгірше те, що вона вважала себе за дотепницю. Поволі мене огортав гнів.

— Ловитва чоловіків не мій фах, але свого я не вгавлю.

Запала мовчанка. Потім, як завжди, почувся врівноважений голос Анни:

— Реймоне, попросіть, будьте ласкаві, в офіціанта соломок. Як же без них пити помаранчевий сік!

Шарль Уебб відразу ж підхопив розмову про напої. А батька душив сміх — я бачила, що він утупився носом у свій келих. Анна кинула на мене жалісний погляд. А потім, як це звичайно буває між людьми, що ледь не посварилися, ми постановили разом повечеряти.

За столом я багато випила. Я мусила забути стурбований погляд Анни, яким вона дивилася на мого батька, або на диво вдячний погляд, коли її очі довше зупинялися на мені. Як тільки жінка Уебба кидала мені чергову шпильку, я дивилася на неї з широкою посмішкою. Така тактика виводила її з рівноваги. Вона швидко розпалилась. Анна подавала мені знак, щоб я була стримана. Вона жахалася скандалів на людях і відчувала, що мадам Уебб готова щось таке втнути. А я звикла до цього, в нашому середовищі таке часто траплялося. Тому я спокійнісінько слухала базікання мадам Уебб.

Повечерявши, ми пішли в одне з нічних кабаре Сент-Рафаеля. Невдовзі після нас там з'явились Ельза і Сіріл. Ельза стала на порозі, щось голосно промовила до гардеробниці й попрямувала до зали; за нею Сіріл. У мене промайнула думка, що вона скоріше поводиться як повія, ніж як закохана, та при такій вроді це можна собі дозволити.

— Що це за ловелас? — спитав Шарль Уебб. — Ще зовсім шмаркач.

— Це кохання, — прошепотіла його жінка. — Щасливе кохання.

— Подумати лишень! — різко мовив батько. — Просто чергова примха, та й квит!

Я глянула на Анну. Вона спокійно розглядала Ельзу так, як дивилась на манекенниць, що демонстрували її моделі, або просто на молодісіньких жінок. Без жодної злості. А я на мить пройнялася захопленням Анною, бо не було в неї дріб'язковості та ревнощів. Та й взагалі я не розуміла, чому вона мала ревнувати Ельзу. Анна була

стократ вродливіша, вишуканіша від Ельзи. А що я трохи випила, то й сказала їй це. Вона зацікавлено глянула на мене.

— Ви вважаєте, що я вродливіша від Ельзи, так?

— Авжеж!

— Що ж! Таке завжди приємно чути, але ви знов багато п'єте. Дайте сюди вашу склянку. Ви не дуже журитесь, що там ваш Сіріл? А взагалі — він нудьгує.

— Він мій коханок, — весело відповіла я.

— Ви зовсім уже сп'яніли! На щастя, вже час вертатися.

Ми радо попрощалися з Уеббами. Я з поважним виглядом назвала мадам Уебб "дорогою мадам". Батько сів за кермо, а я схилила голову на плече Анні.

Я думала про те, що вона краща від Уеббів та всіх тих людей, яких ми звичайно зустрічали. Що вона краща, достойніша, розумніша від них.

Батько говорив мало. Мабуть, пригадував появу Ельзи.

— Вона спить? — запитав він Анну.

— Як маленьке дівчатко. Досить добре поводилась, якби тільки не надто відверті слова про ловитву чоловіків.

Батько засміявся. Запанувала мовчанка. А потім знову пролунав батьків голос:

— Анно, я кохаю вас, лише вас. Чи ви мені вірите?

— Не кажіть мені цього так часто, мене це лякає…

— Дайте вашу руку.

Я ледь не встала, щоб заперечити: "Ні, ні, тільки не тут, над цим проваллям". Але я трохи сп'яніла, а крім того, був запах парфумів Анни, морський вітер у моєму волоссі, маленька подряпина на плечі від нашого кохання з Сірілом. Стільки причин, щоб бути щасливою і мовчати. Я засинала.

А в цеп час, певно, Ельза та бідолашний Сіріл трясуться на мотоциклі, якого мати подарувала йому в останній день народження. Не знаю чому, але це мене розхвилювало до сліз. Машина Анни була така затишна, їхала так тихо, в ній так добре спати… А мадам Уебб у цю хвилину, певно, не може ніяк заснути! Можливо, в її літах я також платитиму молодикам за те, щоб вони мене кохали, бо кохання — це найніжніша, найправдивіша, найрозумніша річ у світі. І торгуватися тут не треба. Найголовніше не озлоблюватись, не заздрити, як вона заздрить Ельзі та Анні. Я стиха засміялася. Анна вмостилася трохи глибше. "Спіть!" — владно наказала вона. І я заснула.

Розділ VIII

Другого дня я прокинулася в чудовому настрої: відчувала тільки невелику втому та біль у потилиці, бо забагато випила віскі. Як і щоранку, сонячне проміння заливало моє ліжко; я відкинула простирадло, зняла піжамну куртку підставила голі плечі сонцю. Притулившись щокою до зігнутої руки, я бачила перед собою велике мереживо на простирадлі, а далі, на плитці підлоги, непевне повзання мухи. Сонячні промені були ніжні й теплі, і мені здавалося, що вони проникають аж під шкіру, намагаються дбайливо мене розігріти. Я вирішила, що цілий ранок отак лежатиму непорушно.

Вчорашній вечір усе чіткіше поставав у моїй пам'яті. Я пригадала, як сказала Анні, що Сіріл мій коханець, а вона засміялася: коли напідпитку кажеш правду, ніхто тобі не вірить. Пригадала мадам Уебб та сперечання з нею; я звикла до таких жінок: у цьому середовищі і в такому віці вони часто здаються огидними через своє неробство та бажання жити розкішно. Порівнюючи її зі спокійною Анною, я ще виразніш бачила, яка вона нудна й зіпсута. Та це можна було й передбачити; я не знала, котра з батькових приятельок могла б на довший час скласти конкуренцію Анні. Щоб приємно проводити вечори з такими людьми, треба чи трохи напитися і охоче встрявати з ними в суперечки, чи бути в інтимних стосунках з кимось із них. Для батька з Уеббом це було простіше: немов азартна гра. "Вгадай, хто сьогодні вечеряє і спить зі мною? Крихітка Марс, що знімалася в Сореля. Завітав до Дюпюї, а там..." Батько сміявся і плескав його по плечу: "Щасливець! Вона майже така гарна, як Ельза". Дитяче хизування! Однак мені подобалося, що вони вкладають у свої розповіді запал, вогник. І навіть під час нескінченно довгих вечорів на терасі кав'ярні, коли Ломбар тужливо звірявся батькові: "Я любив лише її, Реймоне! Пам'ятаєш ту весну, коли вона покинула мене... Як безглуздо, коли чоловік присвячує все життя лише одній жінці!" — це виглядало негарно, принизливо, але й зворушливо: два чоловіки звіряють один одному свої жалі за чаркою спиртного.

Друзі Анни, певно, ніколи не розповідали про самих себе. Вони, безперечно, і не знали таких пригод. А навіть якщо й говорили про це, то, певно, сміялись із почуття цнотливості. Я відчувала, що готова розділити з Анною поблажливе ставлення до наших знайомих — приємну поблажливість, заразливу... Однак я бачила себе в тридцятирічному віці, бачила більш схожою на наших друзів, ніж на Анну. Я задихатимусь від її мовчазності, байдужості, стриманості. Навпаки, десь за п'ятнадцять років, трохи пересичена життям, я схилюся до якогось звабливого чоловіка, також ледь утомленого життям, і скажу йому: "Моїм першим коханцем був Сіріл. Тоді я не мала ще й вісімнадцяти років, а на морі було так гаряче..."

Я залюбки уявляла собі обличчя цього чоловіка. Він матиме такі самі дрібні зморшки, як і мій батько. Хтось постукав у двері. Я швидко натягла піжамну куртку і крикнула: "Увійдіть!" Це була Анна, вона обережно несла чашку кави.

— Я подумала, що вам, певно, хочеться трохи кави… Ну як, добре себе почуваєте?

— Дуже добре, — відповіла їй. — Здається, вчора ввечері трохи перебрала.

— Як і щоразу, коли буваєте на людях. — І засміялася. — Але мушу зізнатися, що ви мене розважили… Той вечір дуже довго тягся.

Я не звертала більше уваги ні на сонце, ні на смак кави. Розмовляючи з Анною, я завжди захоплювалася розмовою, себе самої вже не помічала, проте вона завжди примушувала мене задуматися над собою, судити про свої звички. Вона примушувала мене жити серйозно, напружено.

— Сесіль, вам подобаються такі люди, як Уебби чи Дюпюї?

— Взагалі їхня поведінка нестерпна, але самі вони доволі кумедні.

Анна також дивилася на муху, що повзала по підлозі. Муха, певно, скалічена, подумала я. Маючи такі довгі вії, легко прикидатися поблажливою.

— А ви ніколи не відчували, наскільки їхні розмови монотонні і… так би мовити… важкі. Чи вам ніколи не надокучали їхні історії з контрактами, дівчатами та вечірками?

— Розумієте, — відповіла я, — десять років я прожила в монастирі, й ці люди трохи захоплюють мене своїм життям, позбавленим будь-якої моральності.

Я не наважувалась додати, що це мені подобалося.

— Але вже два роки… — мовила Анна, — та взагалі тут не варто ні роздумувати, ні моралізувати багато, це радше питання внутрішнього відчуття, шостого чуття…

Я, безперечно, його не мала. Я добре відчувала, що мені чогось такого бракує.

— Анно, — враз спитала я, — чи ви вважаєте мене розумною?

Вона засміялася, здивувавшись моєму несподіваному запитанню.

— Звичайно, аякже! Чому ви мене про це питаєте?

— Якби я була справжньою дурепою, ви так само відповіли б мені, — зітхнула я. — Я так часто відчуваю вашу перевагу над собою.

— Це приходить з літами, — відповіла Анна. — Було б дуже погано, якби я не мала трохи більше впевненості в собі, ніж ви. Тоді б ви на мене впливали!

Вона засміялася. Я відчула образу.

— Це не було б дуже кепсько.

— Це була б катастрофа, — відповіла Анна.

Вона несподівано втратила жартівливий настрій і глянула мені просто в вічі. Я ледь ворухнулася, мені стало ніяково. Я й досі не можу звикнути до манери деяких людей під час розмови гостро дивитися вам в очі або ж дуже близько підступати до вас, немов щоб переконатися, що ви їх слухаєте. Взагалі це марні зусилля, бо в таких випадках я думаю лише про те, щоб звільнитись від них, відступити, я кажу "так", переступаючи з ноги на ногу, і як тільки стає можливо, втікаю в інший кут кімнати. Мене охоплює лють від їхньої настирливості й нескромності, претензій на якусь винятковість. На щастя, Анна не вважала за потрібне таким чином підтримувати в мені постійну увагу — вона обмежувалася тим, що дивилась мені просто в вічі, а мені було важко зберігати під час розмови невимушений, легковажний тон, якого я навмисне прибирала.

— Чи знаєте ви, як звичайно кінчають люди, подібні до Уебба?

"І мого батька", — сказала я собі подумки.

— На смітнику, — пожартувала я.

— Приходить час, коли вони втрачають свою привабливість, чи, як то кажуть, "форму". Вони не можуть пити, як колись, але ще мріють про жінок; проте вони змушені тепер їх оплачувати, згоджуватись на всякі поступки, щоб уникнути самотності. Вони окрадені, нещасні. І саме тоді вони стають сентиментальними і вимогливими. Не один на моїх очах пустився берега.

— Бідолаха Уебб, — мовила я.

Я відчувала розгубленість. Справді, такий кінець чекав і мого батька. Принаймні загрожував би, коли б Анна не взяла його під свою опіку.

— Ви над цим не замислювалися, — сказала Анна, всміхаючись ледь співчутливо. — Ви мало думаєте про майбутнє, чи не так? У цьому перевага юності.

— Прошу вас, — попрохала я, — не дорікайте мені, що я молода. Я ніколи не зловживаю цим і не вважаю, що воно дає мені право на якісь привілеї чи все в мені виправдовує. Я не надаю цьому якоїсь особливої ваги.

— А чому ви надаєте ваги? Своєму спокою, своїй незалежності?

Я боялася таких розмов, особливо з Анною.

— Нічому! — сказала я. — Ви ж знаєте, що я ні про що не думаю.

— Ви з батьком мене трохи дратуєте! Ніколи ні про що не думаєте. Ні на що велике не здатні. Нічого не знаєте! Вам подобається бути такою?

— Мені це не подобається. Я не люблю себе і не намагаюся себе полюбити. Але трапляються хвилини, коли ви змушуєте мене ускладнювати собі життя, і за це я майже серджуся на вас.

А вона, задумавшись, стала щось наспівувати; я впізнала мелодію, та не пам'ятала, про що були слова.

— Що це за пісня, Анно? Вона мене дратує…

— Не знаю. — Вона знов усміхнулася, тепер вже трохи збентежено. — Лежіть, відпочивайте, а я вивчатиму далі інтелектуальний рівень сім'ї десь-інде.

"Звичайно, — подумала я, — моєму батькові легше". Аж сюди до мене долинало: "Я ні про що не думаю, бо кохаю вас, Анно". Яка б не була Анна розумна, така відповідь мала б її переконати. Я поволі потяглася і знов устромилась обличчям у подушку. Незважаючи на те, що я сказала Анні, я думала багато. Вона, безперечно, драматизувала факти: через двадцять п'ять років мій батько буде поважним

сивоголовим шістдесятирічним чоловіком, трохи схильним до віскі та барвистих спогадів. Ми разом виходитимемо в світ. Тепер я розповідатиму йому про свої пригоди, а він даватиме мені поради. Я усвідомила, що виключаю Анну з цього майбутнього, я не могла, мені ніяк не щастило помістити її в ньому. Я не могла собі уявити, як у нашому хаотичному помешканні, то порожньому, то завваленому квітами, в якому сновигають чужі люди, лунають чужі голоси, де постійно скрізь валяються валізи, запанує лад, тиша, гармонія, яку всюди приносить Анна, немов якийсь найдорожчий скарб. Мене дуже лякала смертельна нудьга: правда, відколи я по-справжньому, фізично покохала Сіріла, я стала менше боятися Аннинoго впливу. Я позбулася багатьох страхів. Однак найбільше я боялася нудьги, спокою. Для душевної рівновага ми з батьком потребували зовнішньої метушні. А з цим Анна ніколи б не погодилась.

Розділ IX

Я багато розповідаю про Анну і про себе саму, а мало говорю про батька. Не тому, що його роль у цій історії може видатися найменш важливою, не тому, що він менше цікавить мене. Ніколи я не любила когось дужче, ніж його, і серед усіх тих почуттів, які мене в той час хвилювали, почуття до батька були найстійкіші, найглибші, найважливіші для мене. Я надто добре його знаю, щоб говорити про нього легковажно, та й надто ми з ним подібні. Однак я мушу сказати саме про нього, щоб його поведінка була зрозуміла. Він не був людина марнославна чи себелюбець. Але був легковажний, навдивовиж легковажний. Я не можу навіть твердити, що він був неспроможний на глибокі почуття, він був людина безвідповідальна. Його любов до мене не можна сприймати як легковажну забаву чи звичайну батьківську прихильність. Через мене він міг страждати більше, ніж через будь-кого іншого; а я сама впала у відчай того незабутнього дня хіба ж не тому, що батько немовби залишив мене, уникав мого погляду? Він ніколи не жертвував мною задля своїх любовних історій. Інколи ввечері, щоб відпровадити мене додому, він мусив відмовлятися від того, що Уебб називав "чудовими нагодами". Та поза тим усім — цього я не можу

заперечити — він перебував у полоні своїх захоплень, нетривких почуттів, легковажного життя. Він не роздумував особливо. Усе пояснював фізіологічними причинами, які вважав найістотнішими: "Відчуваєш до себе огиду? Більше спи, менше пий". Так само було з ним, коли вряди-годи він проймався сильним почуттям до якоїсь жінки — він не думав це почуття ні приборкати, ні піднести до якогось більш складного рівня. Він був матеріаліст, але водночас і делікатна, чуйна і, врешті, дуже добра людина.

Жадання, яке він відчував до Ельзи, його мучило, однак не так, як би можна гадати. Він говорив не: "Я думаю зрадити Анну, а це означає, що я менше її кохаю", але: "Який жаль, що мене так тягне до Ельзи! Треба, щоб це скоріше скінчилось, інакше я матиму прикрощі від Анни". Крім того, він любив Анну, нею захоплювався, вона змінювала його життя, звільнивши від тих легковажних, нерозумних жінок, з якими він стикався останні роки. І водночас вона задовольняла його марнославство, чутливість і чуттєвість, бо розуміла його, допомагала йому своїм розумом і досвідом. Однак тепер, коли він усвідомив поважність її почуттів до себе, я цього менш певна! Вона видавалася йому ідеальною коханкою, ідеальною матір'ю для мене. Але чи думав він також і про "ідеальну дружину" з тим усім, до чого ці слова зобов'язують? Навряд. Я певна, що в очах Сіріла та Анни він, так само, як і я, був неповноцінний в емоційному розумінні. І все ж це не заважало йому жити пристрасно, бо він вважав це за нормальне і вносив у це всю свою житейську жвавість.

Коли я складала свій план, як усунути Анну з нашого життя, про нього я не думала, бо знала, що він оговтається від цього, як завжди оговтувався: розлучення коштуватиме йому менше, аніж упорядковане життя. Справді, його, як і мене, вражали і підтинали лише звичка та одноманітність. Ми були з ним однієї породи — інколи я казала собі, що це чудова чистокровна порода — порода кочовика, а інколи запевняла себе, що це жалюгідна зачерствіла порода марнотратників життя.

А тепер батько страждав чи принаймні впадав у відчай: Ельза стала для нього символом минулого життя, молодості, не взагалі, а саме його молодості. Я відчувала, що він умирає від бажання сказати Анні: "Моя кохана, вибач мені за один-однісінький день. Мені треба переконатися з цією дівкою, що я ще не стариган. Мені треба ще раз відчути млість її тіла, і тоді я заспокоюсь". Але він не міг сказати їй цього: не тому, що Анна була ревнива чи якась особливо цнотлива і незгідлива в таких питаннях, а тому, що вона погодилася жити з ним, поставивши, певно, такі умови: він докінчить з безтурботною розпустою, бо він не школяр, а чоловік, якому вона довіряє своє життя. Тому він повинен гарно поводитись, а не бути рабом власних пристрастей. Ніхто не міг за це докоряти Анні. Це був цілком нормальний, здоровий розрахунок, однак він не заважав батькові бажати Ельзи, жадати її все дужче й дужче, жадати непереборно, мов якусь заборонену річ.

І, безперечно, в той час я могла все владнати. Мені вистачало сказати Ельзі, щоб вона поступилася батькові, під якимсь приводом повезти Анну на один вечір у Ніццу або кудись-інде. Повернувшись, ми б застали батька заспокоєним і сповненим ще більшої ніжності до свого законного кохання чи принаймні до кохання, яке стане законним після повернення додому. А крім того, Анна ніколи б не погодилася стати тимчасовою коханкою, як інші. Яким важким стало наше життя через її почуття власної гідності та поваги до себе!

Але я не просила ні Ельзу поступитися батькові, ні Анну поїхати зі мною в Ніццу. Я хотіла, щоб та хіть переповнила серце мого батька і він допустився якоїсь помилки. Я не могла зносити того презирства, з яким Анна ставилася до нашого минулого життя, тієї легкої зневаги, яку вона відчувала до того, що було для нас із батьком щастям. Я хотіла не принизити її, лише змусити, щоб вона прийняла наш погляд на життя. Треба було, щоб вона дізналася, що батько зрадив її, і щоб вона сприйняла це тверезо, як чисто тілесну примху, а не як замах на її особисту честь, гідність. Якщо вона хоче будь-що мати рацію, то хай дозволить нам помилятися.

Я навіть удавала, що не помічаю батькових мук. Найголовніше, щоб він мені не звірявся, щоб не примушував мене стати його спільником, розмовляти з Ельзою і усувати Анну.

Я повинна була вдавати, немовби вважаю його любов до Анни за святу, як і саму Анну. І мушу зізнатися: мені неважко було це вдавати. Думка про те, що він міг би зрадити Анну, нею знехтувати, сповнювала мене жахом і дивним захватом.

А поки що ми жили спокійно і щасливо; я щораз дужче розпалювала батька Ельзою. Аннине обличчя більше не викликало в мене гризоти. Інколи я уявляла собі, що вона змириться з цим фактом і що наше спільне життя йтиме не лише відповідно до її смаків, але й так, як хочемо ми. З другого боку, я часто бачилася з Сірілом і ми потайки з ним кохалися. Запах сосон, шум моря, відчуття його тіла... Його почало мучити сумління, йому не подобалася роль, яку я примушувала його грати, він погоджувався на неї лише тому, що я казала, ніби це потрібне для нашого кохання. Все це породжувало багато нещирості, самозаглибленого мовчання і так мало зусиль, так мало обману. (І я вже сказала, що саму себе засуджувала за свої вчинки).

Я швидко минаю цей період, бо боюся, що, вишукуючи якісь спогади, натраплю на гнітючі для мене. Вже тепер досить мені пригадати щасливий сміх Анни, те, яка ласкава вона була зі мною, і щось тихим підступним ударом зненацька завдає мені болю, мені боляче, я задихаюся від злості на себе саму. Я так близько опиняюся біля того, що називають муками нечистого сумління, аж відразу мушу шукати якогось порятунку: запалювати цигарку, ставити платівку, телефонувати до друга. І поволі починаю думати про щось інше. Однак мені не подобається, що я мушу користати з таких вад своєї пам'яті, з легковагості мого розуму — замість того, щоб їх побороти. Не люблю признаватися в цьому, навіть якби це сповнило мене радістю.

Розділ X

Дивно, якого негідного та пустого вигляду набирає фатальна доля, щоб з'явитись перед нами. Того літа вона виступила в особі Ельзи: Дуже гарний, навіть привабливий образ. До того ж Ельза сміялася так незвично, так заразливо і щиро, як сміються трохи простакуваті люди.

Я відразу ж уловила, як її сміх впливає на батька, і примушувала Ельзу сповна його використовувати, коли ми мали зненацька застати її з Сірілом. Казала їй: "Коли ви почуєте, що ми з батьком наближаємося, нічого не кажіть, лише смійтеся, смійтеся". І тільки-но лунав цей сміх задоволення, батькове обличчя судомив гнів. Роль режисера не переставала мене захоплювати. Я стріляла несхибно; коли ми бачили Сіріла та Ельзу і вони відверто виказували свої уявні, але дуже добре зіграні почуття, ми з батьком блідли одночасно, мені, як і батькові, відпливала з обличчя кров, це було бажання володіти, загнане кудись глибоко, бажання гірше, аніж муки страждання. Сіріл, Сіріл, схилений над Ельзою… Ця картина краяла мені серце, а проте я ж сама її виношувала з Сірілом та Ельзою, не підозрюючи, якою силою вона обернеться проти мене. На словах усе легке і просте. Та коли я бачила профіль Сіріла, його засмаглу ніжну потилицю, схилену над підведеним до нього обличчям Ельзи, я ладна була віддати все на світі, аби лиш цього не було. Я забувала, що сама цього бажала.

Якщо не брати цього до уваги, то наше буденне життя було заповнене довірою, ніжністю і — з яким болем я вимовляю це слово — щастям Анни. Я ніколи не бачила її такою близького до щастя, вона довіряла нам, себелюбцям, не могла навіть підозрювати наших бурхливих бажань і моєї ницої інтриги. Та я на це й розраховувала: через свою стриманість, гордість вона інстинктивно уникала будь-яких хитрощів, якими могла б сильніше прив'язати до себе мого батька, використовувала лише одну свою привабу — що вона вродлива, розумна і ніжна. Поволі я пройнялася до неї ніжним почуттям; співчуття вас захоплює так владно, наче військова музика. Чи ж можна мені в цьому докоряти?

Одного ранку надзвичайно схвильована покоївка принесла мені цидулку від Ельзи: "Все владналося, приходьте!"

Мене охопило відчуття якоїсь катастрофи: я ненавиджу розв'язки. Та все ж я зустрілася з Ельзою на пляжі, обличчя її променіло радістю:

— Годину тому я нарешті побачилася з вашим батьком.

— Що ж він вам сказав?

— Він сказав, що дуже шкодує за тим, що сталося, що повівся як послідущий негідник... Це ж правда, так?

Я мусила погодитись.

— А потім наговорив мені всяких компліментів, як це лише він уміє... Розумієте, таким ледь неуважливим тоном, тихесеньким голосом, немовби дуже страждав.

Я перебила її ідилічні спогади:

— І до чого він вів?

— Та ні до чого! Але ні, він запросив мене в селище на склянку чаю, щоб я довела йому, що не гніваюся на нього, що я сучасна жінка, розсудлива, незлопам'ятна.

Уявлення мого батька про розсудливість молодих рудуватих жінок розвеселило мене.

— Чого ви смієтесь? Чи мені йти туди?

Я ледь не відповіла їй, що мене це не обходить. А потім усвідомила, що вона мене вважає відповідальною за успіх своїх дій. Хоч би що там було, а це мене рознервувало. Я почувалася немовби зацькованою.

— Я не знаю, Ельзо, все залежить від вас; не питайте мене щохвилини, як і що робити — бо виходить, ніби це я штовхаю вас на таке...

— Хто ж, як не ви, — запитала Ельза, — це ж завдяки вам...

Мене враз налякав її захоплений голос.

— Ідіть туди, якщо хочете, але благаю вас, не говоріть мені більше про це все!

— Але ж... але ж, Сесіль, його треба визволити... від тієї жінки!

Я втекла від неї. Хай батько робить, що хоче, хай Анна сама виплутується з цього! До того ж у мене побачення з Сірілом. Мені здавалося, що лише кохання звільнить мене від анемічного страху, який охопив мене.

Сіріл мовчки обняв мене, потяг за собою. Біля нього все було просте, наповнювалося насолодою, жагою. Незабаром, притулившись до нього, до його золотавого, спітнілого тіла, знеможена і розгублена, як жертва корабельної аварії, я сказала йому, що ненавиджу себе. Промовила це з усміхом, бо це була правда, однак вона викликала в мене не біль, а лише якесь приємне почуття покори. Він не взяв моїх слів наповажне:

— Дурниці! Я досить сильно тебе кохаю, щоб переконати тебе. Я так тебе кохаю, так кохаю...

Ритм цих слів уперто відлунював у мені під час обіду: "Я так тебе кохаю, так кохаю". Ось чому, хоч як намагаюсь, я не можу виразно

пригадати цього обіду. Анна була вбрана в сукню бузкового кольору, як тіні під очима, як колір її очей. Батько сміявся, видимо, заспокоєний: усе для нього складалося дуже добре. Як подали десерт, батько повідомив, що надвечір мусить дещо залагодити в селищі. Я подумки всміхнулась; я була втомлена, на все махнула рукою. Мала єдине бажання — скупатися.

О четвертій годині я подалася на пляж. На терасі зустрілася з батьком — він лаштувався в селище; я нічого йому не сказала. Навіть не порадила бути обережним.

Вода була ніжна і тепла. Анни я не бачила, певно, вона працювала в кімнаті над своїми моделями, а в той час батько упадав біля Ельзи. Дві години перегодом, коли сонце вже перестало гріти, я піднялася на терасу, сіла в шезлонг і розгорнула газету.

Якраз у цю хвилину з'явилася Анна: вона бігла від лісу, не дуже вправно, трохи незграбно, притиснувши лікті до тіла. А в мене враз промайнула трохи задерикувата думка, що це біжить стара жінка, яка зараз упаде. Я сиділа приголомшена; Анна зникла за будинком, там, де стояв гараж. І тоді я раптом усе зрозуміла й кинулася за нею.

Вона вже сиділа в машині, вмикала запалювання. Я кинулась до неї і вхопилась за дверцята.

— Анно, — гукнула я, — Анно, не від'їжджайте. Це помилка, це непорозуміння, це моя вина, я поясню вам...

Анна не слухала мене, не дивилась на мене, вона нахилилася, щоб відпустити гальма.

— Анно, ви нам потрібні!

Тоді вона випросталася: її обличчя було зсудомлене болем. Вона плакала. І я раптом зрозуміла, що завдала удару не якійсь бездушній істоті, а живій вразливій людині.

Вона була, певно, колись ледь потайливою дівчинкою, потім підлітком, а далі жінкою. Їй було сорок років, вона була самотня, вона покохала і сподівалася щасливо прожити з ним десять, а то й двадцять років. А я… це обличчя, її обличчя, то була моя робота. Я зціпеніла, я тіпалася всім тілом, припавши до дверцят машини.

— Вам ніхто не потрібен, — прошепотіла вона, — ні вам, ні йому.

Мотор гув. Я була у відчаї: вона ж не може так поїхати!

— Вибачте мені, благаю вас…

— Вам? Що вибачити?

Сльози нестримно котилися їй по обличчю. А вона мовби їх не помічала, дивилася на мене нерухомим поглядом:

— Бідолашна моя дівчинко!

На мить притулила руку до моєї щоки й від'їхала. Я побачила, як машина зникає за рогом будинку. Мене охопила безнадія і розпач… усе сталося так швидко. І це обличчя, її обличчя…

Я почула позад себе ходу — це був батько. Він устиг уже стерти сліди Ельзиної помади, струснув з костюма соснову глицю. Я озирнулася, кинулась на нього:

— Негіднику! Негіднику!

І розридалася.

— Що сталось? Невже Анна? Сесіль, скажи мені, Сесіль…

Розділ XI

Ми побачилися лише за вечерею, обоє стривожені несподіваною можливістю знов сидіти за столом удвох. Я зовсім не хотіла їсти, він також. Обоє ми відчували, що нам треба повернути Анну. Щодо мене, то я не могла б довго згадувати те страдницьке обличчя, яке в неї було перед від'їздом, її муку та свою вину. Я забула, як спокійно все обмірковувала і як хитро складала свої плани. Я була зовсім розгублена, вибита з колії й бачила, що батько в такому самому стані.

— Як ти гадаєш, вона надовго нас покинула? — спитав він.

— Вона, певно, поїхала до Парижа, — відповіла я.

— Париж… — мрійливо прошепотів батько.

— Можливо, ми ніколи більше її не побачимо…

Він розгублено глянув на мене і через стіл схопив мене за руку.

— Ти, звичайно, дуже гніваєшся на мене. Сам не знаю, що на мене найшло… Ми з Ельзою верталися лісом, вона… одне слово, я поцілував її, а якраз у ту хвилину, певно, нагодилась Анна і…

Я не слухала його. Ельза і батько в обіймах у холодку під соснами видавалися мені такими водевільними, такими безтілесними, що я не бачила їх. Лише обличчя Анни, зсудомлене болем, зраджене мною обличчя, яке я побачила в останню хвилину, було реальне, до болю

реальне. Я витягла цигарку з батькової коробки, запалила. Ось іще одна річ, якої не зносила Анна: куріння під час їжі. Я всміхнулась батькові:

— Дуже добре розумію: ти не винен… Як кажуть, хвилина безумства. Але треба, щоб Анна вибачила нам, у кожному разі тобі вибачила.

— Що ж робити? — спитав він.

Він виглядав нещасним, мені стало шкода його, потім стало шкода себе самої; чому Анна так покинула нас, невже хоче покарати за якісь пустощі? Хіба ж вона не має ніяких зобов'язань перед нами?

— Ми їй напишемо листа, — запропонувала я, — і попросимо в неї вибачення.

— Чудова думка! — вигукнув батько.

Нарешті він знайшов спосіб, як вийти із сповненої гризоти бездіяльності, якою ми томилися вже три години.

Ще не закінчивши вечеряти, ми відсунули скатертину та прибори, батько приніс велику настільну лампу, ручки, чорнильницю, свій поштовий папір, і ми сіли одне навпроти одного, вже майже всміхаючись, настільки повернення Анни видавалося нам можливим завдяки цій розіграній сцені. Перед вікном креслив у повітрі плавкі скісні лінії кажан. Батько нахилив голову і заходився писати.

Не можу пригадувати без почуття жорстокого глуму листи, сповнені добрих почуттів, які ми написали того вечора Анні. Ми сиділи обоє біля лампи, наче два старанних, не дуже вправних школярі, і мовчки працювали над цим неможливим для виконання завданням: "повернути Анну".

Проте ми все-таки створили два шедеври на цю тему, сповнені щирих слів виправдання, любові та каяття. Закінчуючи листа, я сливе була переконана, що Анна не зможе опиратися, що примирення доконечне. Я вже уявляла собі сцену прощання, сповнену делікатності й гумору. Вона відбудеться в Парижі, в нашій вітальні, увійде Анна і...

Задзеленчав телефон. Була десята година вечора. Ми здивовано глянули одне на одного, а потім у наших поглядах промайнула надія: це була Анна, вона дзвонить нам, щоб усе вибачити, сказати, що вертається до пас. Батько підскочив до телефону, радісно крикнув: "Алло!"

А потім нечутним майже голосом говорив лише: "Так, так. Де саме? Так, так". Я також устала: мене охопив страх. Я дивилася на батька, на те, як він несамохіть проводить рукою по обличчю. Нарешті він тихо поклав трубку й обернувся до мене.

— Вона потрапила в аварію, — сказав він. — По дорозі в Естерель. Вони не могли відразу знайти її адреси. Зателефонували в Париж, а там їм дали наш тутешній телефон.

Він говорив якось машинально, моторошним голосом, я не наважувалася його перебивати:

— Нещастя сталося в найнебезпечнішому місці. Вже не вперше там таке трапляється. Машина впала з висоти п'ятдесяти метрів. Було б чудо, якби вона лишилася живою...

Все інше цієї ночі згадується мені як одне суцільне жахіття. Дорога, що вихоплювалась у світлі фар, непорушне обличчя батька, двері лікарні... Батько не дозволив, щоб я побачила її. Я сиділа на лавці в приймальні і дивилася на літографію з зображенням Венеції. Я ні про що не думала. Медсестра сказала мені, що протягом літа це вже шостий нещасливий випадок на тому відтинку дороги. Батько не вертався.

Тоді я подумала, що знову ж, навіть своєю смертю Анна відрізнялася від нас. Якби ми з батьком заподіяли собі смерть (допускаючи, що знайшли б на це мужність), ми пустили б собі кулю в лоб і залишили листа з поясненням, назавжди позбавивши винуватців сну та спокою. Але Анна зробила нам розкішний подарунок — зоставила чудову нагоду вірити в нещасливий випадок: небезпечна ділянка шляху, щось сталося з машиною… А ми, легкодухі, швидко на це погодились. Та й взагалі, якщо я кажу сьогодні про самогубство, це доволі романтично з мого боку. Хіба ж можна відбирати собі життя заради таких людей, як ми з батьком, людей, які нікого не потребують, ні живого, ні мертвого? І взагалі, ми з батьком завжди говорили про це як про нещасливий випадок.

Другого дня близько третьої години ми вернулися додому. Ельза з Сірілом вже чекали нас, посідавши на сходах. Вони звелись нам назустріч, наче якісь дві забуті, неживі постаті: ні вона, ні він не знали Анни й не любили її. Вони стояли зі своїми дріб'язковими любовними історійками, подвійною принадою своєї вроди і збентеження. Сіріл ступив крок до мене, поклав руку мені на плече. Я глянула на нього: я ніколи його не любила. Він був добрий, привабливий; я любила ту розкіш, яку від нього діставала; але він мені не був потрібен. Невдовзі я поїду, покину цей будинок, цього хлопця, це літо. Поряд стояв батько, він узяв мене під руку, і ми ввійшли в будинок.

Вдома був жакет Анни, її квіти, її кімната, запах її парфумів. Батько стулив віконниці, вийняв з холодильника пляшку та дві склянки: єдина розрада в нашому становищі. Наші покаянні листи досі ще були порозкидані на столі. Я відсунула їх рукою, вони плавко злетіли на долівку. Вертаючись до мене з повною склянкою, батько на мить завагався, потім обійшов їх. Цей рух видався мені символічним і позбавленим доброго смаку. Я взяла склянку обіруч і випила одним духом. Кімната була в напівсутінках. Перед вікном стовбичила батькова тінь. Плюскотіло об берег море.

Розділ XII

Похорон відбувся гарного сонячного дня в Парижі, при натовпі гав, у жалобному настрої. Ми з батьком потискали руки стареньким жінкам — родичкам Анни. Я зацікавлено розглядала їх: вони, певно, приходили б до нас раз на рік пити чай. На батька дивилися співчутливо: очевидно, Уебб поширив новину про одруження. Я побачила Сіріла, він чекав мене при вході. Я ухилилась від зустрічі з ним. Та злість, яку я почувала до нього, була зовсім несправедлива, проте я нічого не могла з собою вдіяти… Люди довкола нас гомоніли про цю безглузду й жахливу подію, а що я мала деякий сумнів щодо випадковості тієї смерті, то їхні розмови мене трохи бавили.

Дорогою додому батько взяв мене в машині за руку і стиснув її в своїй руці. Я подумала: "В тебе нікого більше нема, опріч мене, а в мене нікого, опріч тебе; ми самотні й нещасні", — і вперше заплакала. Це були досить солодкі сльози, вони не мали нічого спільного з тією порожнечею, тією жахливою порожнечею, яку я відчула в лікарні перед літографією Венеції. Батько, не мовлячи ні слова, зі скрушним обличчям простяг мені носовичок.

Цілий місяць ми жили як удівець і сирота, разом обідали, разом вечеряли, нікуди не виходили. Інколи говорили про Анну: "А пригадуєш той день, коли…" Говорили обережно, відвертаючи погляди, боялись завдати собі болю, пильнуючи, щоб цей біль не прорвався несподівано в котромусь із нас непрощенними словами. За цю обережність та взаємну делікатність ми були винагороджені. Невдовзі ми могли вже звичайним тоном говорити про Анну як про дорогу нам особу, з якою ми могли б бути щасливими, однак її покликав до себе бог. Слово "бог" я пишу замість "випадок", але ми не віримо в бога. Добре, що в такому становищі ми хоч віримо у випадок.

А потім у однієї зі своїх подруг я познайомилася з її родичем, він сподобався мені, а я йому. Протягом тижня я часто зустрічалася з ним, постійно й необачно, як це трапляється в перші дні кохання: і мій батько, не створений для життя на самоті, також став бувати з однією молодою, досить амбітною жінкою. Розпочалося наше звичне життя, як

можна було й сподіватись. Зустрічаючись, ми з батьком сміємося, розповідаємо одне одному про наші успіхи. Він, безперечно, здогадується, що в мене з Філіпом аж ніяк не платонічні стосунки, а я добре знаю, що його нова приятелька дорого йому обходиться. Але ми щасливі. Вже незабаром весна, ми винаймемо не колишню віллу, а якусь іншу, ближче до Жуан-ле-Пена.

І лише на світанку, коли я лежу в ліжку і тільки чути шум машин на вулицях Парижа, моя пам'ять інколи мене зраджує: вертається те літо, а з ним і всі спогади. Анна, Анна! Я тихо-тихо невтомно повторюю це ім'я в уранішніх сутінках. І тоді щось здіймається в мені, а я, заплющивши очі, називаю це дивне відчуття його власним іменем: Здрастуй, печаль!